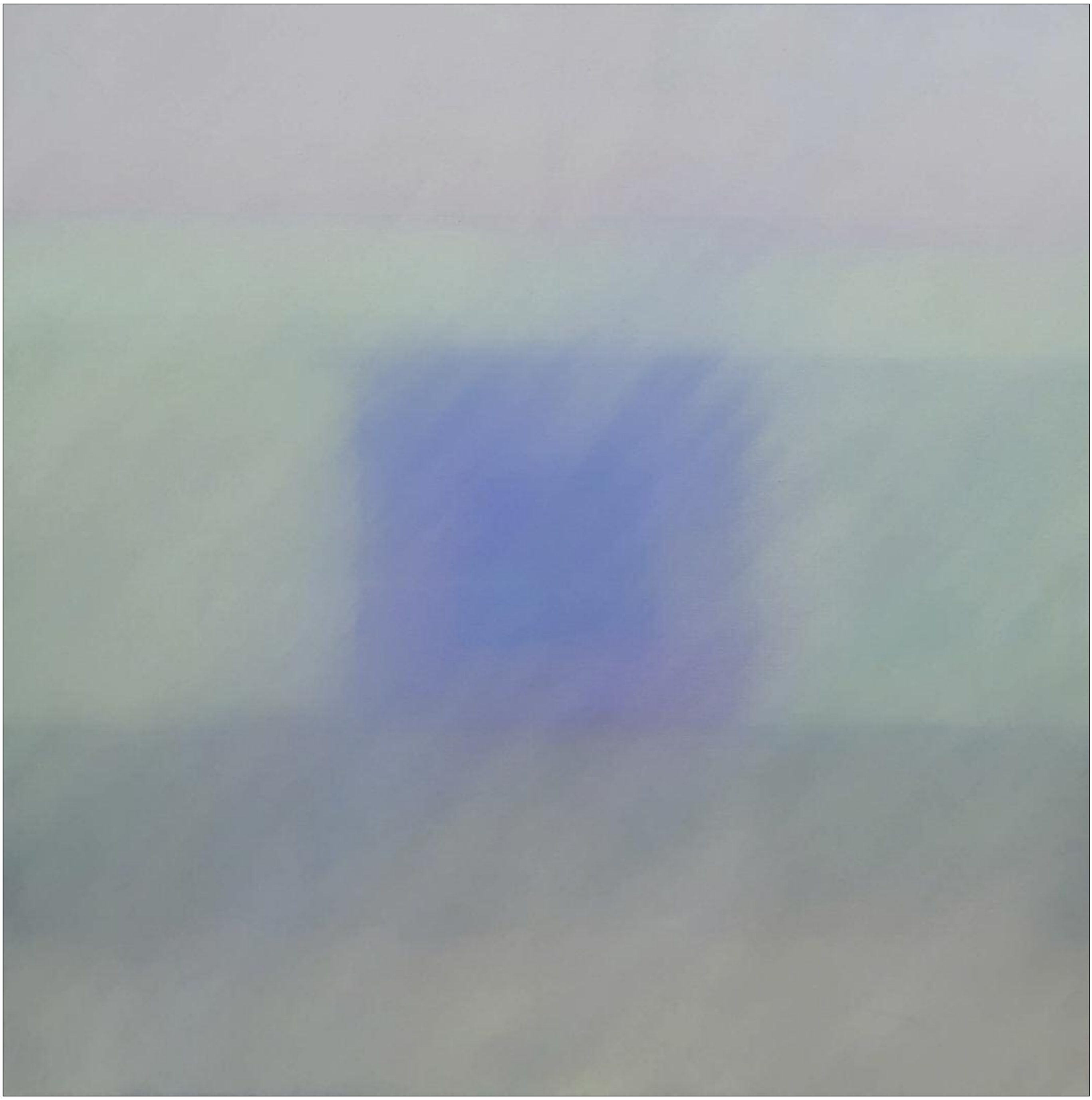
8/198
August 2019
Anul XVI

# Cafeneaua literară



Ion PANTILIE - Expoziția Povestiri cromatice. Galeria Simeza, București, august 2019

supliment ARTE POETICE

## Poezia canonică românească

# Elisabeta Boțan, câștigătoare a *Premiului European Clemente Rebora, 2018/2019*, din Italia



La Palazzo San Macuto, sediul Camerei Deputaţilor din Roma, a avut loc în data de 5 iulie a.c. înmânarea premiilor prestigiosului concurs literar *Clemente Rebora, 2018/2019*, aflat la cea de-a doua ediţie. Concursul este organizat de „Asociación Cultural Arte y Solidaridad" (preşedinte Diego De Nadai), fiind patronat de „Presidencia del Consejo Regional de Cerdeña", Primăria oraşului Florenţa, Primăria oraşului Modica (Ragusa), Primăria din Montesarchio (Benevento), în colaborare cu „Amici delle Giubbe Rosse", „Proverso de Madrid", „Edizioni Gnasso" şi „Café Histórico Literario Le Giubbe Rosse".

Colaboratoarea revistei noastre, Elisabeta Boţan (scriitoare şi traducătoare), stabilită în Spania, a fost clasată pe locul al treilea la secţiunea de poezie în limba spaniolă, cu poemul „Zbor". Premiul întâi i-a fost acordat poetei spaniole Izara Batres, iar premiul al doilea, poetei Zhivka Baltadzhieva, din Bulgaria.

Juriul a fost format din 19 persoane, critici literari, scriitori şi jurnalişti. Concursul a avut o secţiune de poezie în limba italiană şi o secţiune de poezie în limbi străine (engleză, franceză şi spaniolă).

# PETOFI Sándor

## Cred că sufletele sunt nemuritoare

Cred că sufletele sunt nemuritoare,
Dar nu părăsesc această lume:
Pe pământ rămân rătăcitoare.
Cassius am fost la Roma,
În Elveția, Wilhelm Tell,
Și la Paris, știu bine,
Mă numeam Camille Desmoulins.
Poate nici acum nu voi fi  oricine.

## Acolo departe,-nvăluită-n ceață

Acolo departe,-nvăluită-n ceață,
Se vede-a bisericii turlă semeață.
Într-o casă albă cu un singur cat,
O fată ochioasă locuiește-n sat.
Ea e strălucitorul curcubeu
Al bucuriei și-al durerii sufletului meu.

# ADY Endre

## Bucuria de a nu te mai bucura

Buzele mele posace, aseară,
Unui gând i-au zâmbit,
Ca lemnului crucii, Iisus odinioară.

M-am gândit că, la apus de soare,
Poate fi o bucurie să nu te mai bucuri
Și că sună strident a vieții cântare.

Ordinea lumii am binecuvântat-o,
Regula lui altfel nu se poate
Și pe cel care viața mi-a dat-o.

Apoi, gândul până la capăt l-am dus:
Mi-am scuturat sufletul
De tot ce e zâmbet, de tot ce poate fi sedus.

Nimic nu-mi mai face plăcere
Și la nimic nu mă mai uit
Cu bucurie sau cu durere.

Speranței prizonier nu-i mai sunt
Și nu-mi mai cârpesc sufletul sfâșiat,
Cum se drege o pânză ruptă de vânt.

O bucurie ultima oară-am trăit,
Gândului să nu mai zâmbesc,
Când i-am zâmbit.

Buzele mele posace, aseară,
Unui gând i-au zâmbit,
Ca lemnului crucii, Iisus odinioară.

**Traducere din maghiară**
**Alexandru MĂLĂESCU**

# P.Y. CHIA
# GÂNDIREA LUI QOHELETH

(continuare din nr. trecut)

## a) Diferitele interpretări ale cuvântului Hebel

Deşi acest termen este studiat adesea, foarte puţine studii s-au concentrat pe utilizarea sa în carte aşa cum a făcut-o în mod singular Qoheleth. Majoritatea studiilor au încercat să înţeleagă sensul cuvântului din punct de vedere etimologic sau din utilizarea sa în alte părţi ale Vechiului Testament. Aceste studii nu apreciază prea corect utilizarea sa în Qoheleth, şi de aceea pot înţelege greşit gândirea lui Qoheleth. La fel, nici traducerea termenului prin diferite presupuse sinonime sau termeni înrudiţi nu este corectă faţă de sensul termenului din Qoheleth. În continuare voi analiza diferite studii despre utilizarea termenului în Qoheleth, după ce voi examina diversele sale traduceri.

## 1. Traducerile uzuale

Există cel puţin 20 de traduceri în limba engleză ale termenului, cu substantive sau adjective, în funcţie de contexte diferite: deşertăciune, lipsă de sens, vid, nimic, răsuflare, vânt, abur, vremelnicie, enigmatic, tranzitoriu, perplexitate, misterios, trecător, inutil, zadarnic, efemeritate, inechitate, nebeneficitate şi nerodnicie. Cu cât sunt mai multe traduceri, cu atât mai clar devine faptul că termenul este ambiguu în minţile traducătorilor. Ideea că sensul termenului poate fi determinat doar de utilizarea sa în diferite contexte va fi examinată mai târziu în C.I.B., dar întâi ne vom ocupa de analiza diferitelor studii despre utilizarea termenului în Qoheleth.

## 2. Edwin Good (19)

Atunci când analizează utilizarea termenului „hebel", Edwin Good subliniază în mod just evidenţa: „Faptul că Isaia poate utiliza cuvântul «hebel» cu sensul de «abur» (Isa. 57:13) nu înseamnă că şi Qoheleth trebuie să facă la fel". Într-adevăr, Qoheleth n-a folosit niciodată termenul în sensul de „abur". Sensul precis al termenului „hebel" trebuie determinat de diferitele sale utilizări în Qoheleth. După analiza ocurenţelor cuvântului în Qoheleth, Edwin Good conchide că „termenul (hebel) este folosit pentru a evidenţia nepotrivirile/incongruenţele". El dă apoi şapte exemple de nepotriviri/incongruenţe în Qoheleth (20) şi scrie: „Qoheleth utilizează termenul *hebel* într-un sens apropiat de *ironie* şi *ironic*" (21). Good apreciază corect utilizarea termenului „hebel" pentru a semnala nepotriviri/incongruenţe. Dar el se opreşte brusc înainte de a identifica utilizarea şi sensul precis al termenului, deoarece pe el îl interesează un aspect literar (ironia) din Qoheleth, mai mult decât aspectul filosofic sau teologic (incongruenţa sau absurditatea) al gândirii lui Qoheleth. Această analiză este continuată mai târziu de Michael Fox, care dezvoltă pe larg ideea incongruenţelor într-un articol recent.

## 3. Michael Fox (22)

În articolul său intitulat „Sensul cuvântului *HEBEL* pentru Qoheleth", Michael Fox sugerează că sensul principal al termenului ar fi „absurd" sau „absurditate" în (Cartea lui) Qoheleth. El îl defineşte astfel: „Esenţa absurdului este o discrepanţă dintre doi termeni care se presupune că sunt uniţi printr-o legătură de armonie sau cauzalitate, dar care sunt, de fapt, disjunşi. Absurdul este un afront la adresa raţiunii" (23). În dezacord cu Edwin Good, Fox încearcă să facă o distincţie între „ironie", „incongruenţă" şi „absurd". El argumentează astfel: „incongruenţele şi ironiile pot fi doar enigmatice sau amuzante; absurdul nu este niciodată aşa. Unele ironii pot să satisfacă, de asemenea, simţul dreptăţii, ca atunci când un om s-a prins în propria capcană; absurdul nu face niciodată aşa ceva. Incongruenţele şi ironiile pot fi înţelese de mintea omenească şi pot determina o varietate de reacţii. «Hebel» pentru Qoheleth, ca şi «absurdul» pentru Camus, nu este doar nepotrivit sau ironic: este oprimant, chiar tragic. Ruptura dintre act şi rezultat este realitatea pe care se sprijină raţiunea umană: ea goleşte acţiunile umane de semnificaţie şi subminează moralitatea. Pentru Qoheleth, «hebel» este o nedreptate" (24).

Fox consideră că „hebel" este mai mult decât o abstracţiune intelectuală pentru Qoheleth: este un protest emoţional, o reacţie bazată pe observaţia şi experienţa lui „hebel" în viaţa cotidiană. Oprimarea şi nedreptatea formează partea principală a realităţii experienţei umane. Fox îşi încheie studiul afirmând: „Cartea lui Qoheleth, în întregul ei, nu deplânge în primul rând scurtimea vieţii şi nu expune deşertăciunea bogăţiei şi a plăcerilor lumeşti. Nemulţumirea sa fundamentală este iraţionalitatea vieţii în întregul ei, adică a comportamentului divin. Sublinierea judecăţilor «hebel» ale lui Qoheleth este presupunerea că sistemul ar trebui să fie raţional, ceea ce, pentru Qoheleth, înseamnă că acţiunile trebuie să producă invariabil consecinţe corespunzătoare. De fapt, Qoheleth se

așteaptă cu încăpățânare să le producă (3:17; 5:5; 7:17; 8:12b-13)” (25).

## 4. Alții

Interpretarea lui Fox a termenului „hebel” cu sensul de „absurd” a fost adoptată recent de Crenshaw în noul său comentariu. Dar chiar înainte de analiza lui Fox, Frank Crüseman sugerase această idee când afirmase că „O premisă fundamentală a gândirii lui Qoheleth este că nu există nicio legătură între acțiunile oamenilor și consecințele lor” (26). Totuși, Crüseman nu face nicio legătură cu termenul când analizează gândirea lui Qoheleth sub titlul „Ruperea legăturii dintre acțiune și consecințele sale”.

O altă încercare recentă de a înțelege utilizarea termenului în Qoheleth este cea a lui Ogden. El analizează utilizarea termenului în trei secțiuni: 1) Scenarii descrise drept „hebel”; 2) Fraze paralele și complementare; 3) Apelul lui Qoheleth la a ne bucura de viață (27). Apoi conchide că: „Este cât se poate de evident din exemplele reprezentative ale lui «hebel» că Qoheleth nu vrea să spună că viața este pustie, deșartă și fără sens. Adresându-se generației următoare, ideea lui este pur și simplu că viața este plină de situații pentru care nici chiar înțeleptul, teologul sau filosoful nu are răspuns. Qoheleth recurge la cuvântul «hebel» pentru a descrie aceste situații. Termenul «hebel» din (Cartea lui) Qoheleth are o funcție și un sens distinct: el transmite ideea că viața este enigmatică și misterioasă, că există multe întrebări fără răspuns” (28).

Ogden ar fi putut face o analiză mai exactă sau mai explicită în definirea sensului termenului „hebel” folosit de Qoheleth. Pe baza analizei de mai sus, vom vedea ce spun textele despre termenul „hebel”.

## b) Utilizarea de către Qohelet a termenului „hebel”

Termenul „hebel” apare de 73 de ori în Biblia ebraică și de 38 de ori doar în (Cartea lui) Qoheleth. Ocurența sa cea mai evidentă este la forma superlativă în paragrafele 1:2 și 12:8, cu care începe și se sfârșește cartea (30). Dacă termenul se traduce prin „absurd”, atunci sintagma superlativă se poate traduce prin „cât se poate de absurd” sau „absurd de absurd”. Dar ce înseamnă acest lucru? Este clar că sensul său nu poate fi determinat decât prin utilizarea de-a lungul întregii cărții, și nu doar prin aparițiile sale în paragrafele 1:2 și 12:8.

Forma superlativă din paragraful 1:2 funcționează ca un anunț a ceea ce Qoheleth urma să susțină și prezintă interpretarea lui Qoheleth a subiectului studiului său. La sfârșitul investigației, Qoheleth repetă din nou afirmația sa din paragraful 12:8, în sprijinul anunțului din paragraful 1:2. Acesta este mai puternic și mai intens decât concluzia din paragraful 12:8, întrucât fraza este utilizată doar o singură dată la sfârșit, probabil pentru că Qoheleth consideră că investigația (cartea propriu-zisă) a argumentat convingător conceptul său. Un alt element interesant în manifestul introductiv și final, care trebuie și el investigat, este sensul și cuprinsul termenului „totul, toți”. Nu se vede imediat dacă Qoheleth a vrut ca termenul să includă chiar „totul”. Reiese doar, pe măsură ce înaintăm în lectura cărții, că termenul este utilizat generic pentru întregul sistem, dar nu pentru toate detaliile, și nu înseamnă textual „tot”, deoarece Qoheleth recunoaște prezența unor lucruri precum bucuria, înțelepciunea și bogăția (cf. 2:24, 26; 7:11; 9:13, 18, 5:18). El nu consideră că a mânca, a bea și a te bucura de viață este absurd, întrucât afirmă că „Nimic nu este mai bun pentru om decât să mănânce și să bea și să-și desfăteze sufletul cu bunătăți din munca sa” (2:24). El vede și valoarea înțelepciunii: „Înțelepciunea este foarte bună alături cu o moștenire, pentru toți cei ce văd soarele. Că ești și la umbra înțelepciunii, și la umbra bogăției. Dar mai mare folos este știința înțelepciunii: ea ține cu viață pe cel ce e înțelept (Trad. Gala Galaction) și „Este mai de preț înțelepciunea decât vitejia” (9:16).

Fox recunoaște că termenul „totul” nu înseamnă „cu adevărat universal”, se mulțumește să vadă în paragrafele 1:2 și 12:8 un echivalent pentru „tot ce se întâmplă sub soare” (31) și afirmă că în aceste versuri „totul” se referă doar la „ce se întâmplă pe tărâmul vieții omenești (sub soare)”, în loc de „ansamblul realității” (32).

Contrar lui Fox, așa cum am argumentat mai sus, fraza nu înseamnă literalmente tot ce se află în sistem, împreună cu toate detaliile. Aceasta include și ocurențele frazei în paragrafele 1:14 („Privit-am toate strădaniile cu care oamenii se străduiesc sub soare și, iată, toate sunt deșertăciune și goană după vânt!”) și 2:17 („Drept aceea, am urât viața, căci rele sunt - după socotința mea - cele ce se petrec sub soare, fiindcă toate sunt deșertăciune și goană după vânt”, Trad. Gala Galaction). Ca în paragrafele 1:2 și 12:8, nu înseamnă literalmente toate detaliile din sistemul unde există omenirea. Este utilizat ca o afirmație generală făcută de Qoheleth ori de câte ori se confruntă cu o situație „hebel”. Un exemplu concludent este paragraful 4:7-8, în care Qoheleth descrie o anumită absurditate care există într-o situație domestică, sau mai precis situația specială a unui om. El spune: „Și am văzut altă deșertăciune sub soare”. Totuși, în alte situații când apare fraza, dimensiunea a „tot” face trimitere la contextul său de referință imediat; paragraful 2:11b se referă la contextul paragrafului 2:1-10, ca și ultima frază din paragraful 2:26: „Dar și aceasta este deșertăciune și goană după vânt!”, care face referire la contextele din paragraful 2:24-26 sau 2:1-26, sau poate la paragraful 1:12-2:26.

Însă faptul că o experiență în laboratorul de chimie nu produce rezultatul așteptat nu este o dovadă că substanța folosită la experiență este lipsită de valoare. În

paragraful 2:1, Qoheleth nu își contrazice încurajarea pe care a formulat-o în altă parte de a ne bucura de viață (cf. 2:24 și următoarele).

După diferite experiențe (2:1-10), Qoheleth declară categoric că „Totul a fost absurd/deşertăciune” (2:11). Există o discrepanță până la absurditate între efortul depus și rezultatul obținut.

Din nou, nimeni n-ar trebui să se lase înșelat gândind că Qoheleth consideră că acțiuni de tipul acumulării bogăției (2:8), băutului și dansului (2:9) și acumulării înțelepciunii (2:3) trebuie să fie interzise, pentru că toate sunt „hebel”. În gândirea lui, Qoheleth se referă la nepotrivirea unei acțiuni și a efectului așteptat. Declarația nu implică interzicerea oricărei acțiuni, ci reflectă o stare de conștientizare în gândirea lui Qoheleth. Astfel, pe parcursul cărții, Qoheleth mai mult încurajează decât interzice oamenilor să se bucure de viață: „să bea și să mănânce și să fie fericiți” (2:24 și următoarele, 3:12 și următoarele; 3:22; 5:17 și următoarele, 8:15; 9:7-9; 11:7-12:1).

Înțelegerea „absurdității” din acțiunile omenești nu înseamnă că Qoheleth încurajează omenirea să nu muncească sau să nu se implice în acțiuni. Dimpotrivă, el afirmă că există o parte rezervată omului în orice activitate (2:10-21; 3:22; 5:17:18; 9:6-9), și ea este menită să fie gustată de cei implicați în acțiune, în special în cadrul realității. Deși experiențele descrise în paragraful 2:1-10 nu au produs niciun profit - ceea ce e absurd -, Qoheleth încurajează oamenii să se implice în activități și să se bucure de partea care li se cuvine.

Pe scurt, gândirea lui Qoheleth se referă la nepotrivirea dintre acțiune și rezultatul așteptat. Astfel, bucuria bogăției, a mâncării și a băuturii, a înțelepciunii (2:1-11), care nu conduc la rezultatul așteptat, sunt considerate absurde/deșarte. Acest lucru se vede clar, după o dureroasă căutare, în întrebarea retorică din paragraful 2:22, care este continuată cu un răspuns (2:23), că este trist și absurd să vezi că munca omului nu aduce roadele așteptate.

Qoheleth caută o valoare trainică, dar nu poate găsi niciuna (34). La fel, într-o situație în care cineva se ceartă cu o persoană mai puternică, Qoheleth afirmă că este absurd să vorbească mai mult (6:11, cf. 5:6). Conștientizarea absurdității din acțiunile omenești constituie structura gândirii lui Qoheleth.

**Moartea șterge diferența dintre înțelept și nebun, drept și păcătos, om și animal.** O altă nepotrivire dintre acțiune și rezultat pe care o afirmă Qoheleth se află în paragraful 2:15, unde el descoperă că atât înțeleptul, cât și nebunul se vor confrunta cu moartea, neavând scăpare, în ciuda diferențelor dintre ei. Același lucru se spune despre om și animal în paragraful 3:19. Speranța că omul și animalul, înțeleptul și nebunul, care duc vieți diametral opuse, ar trebui în mod inevitabil să aibă destine diferite, este oricum anulată de realitatea morții cu care se confruntă toți, fără deosebire. Efortul de a duce o viață înțeleaptă este întâmpinat cu moartea. Totuși, aceasta nu este tot, căci adesea înțeleptul moare tânăr, şi câteodată de o moarte mai dezonorantă decât a nebunului. Aceasta este considerată o absurditate şi îl conduce pe Qoheleth la întrebările: „De ce să fii înțelept?” (2:15b) și „Care este avantajul înțelepciunii?” (6:8). Ca nu cumva să se grăbească cineva să-l acuze pe Qoheleth că e împotriva înțelepciunii, să fie clar că el nu alege niciodată să fie prost/nebun, căci recunoaște că înțelepciunea are multă valoare (2:13; 7, 11 și următoarele, 9:13 și următoarele). Aceasta ar putea explica paragraful 7:6 privind comportamentul nebunului.

Conştientizarea diferenței atât de mici dintre înțelept și nebun în fața morții îl face pe Qoheleth să se gândească la diferențele dintre drept și păcătos (7:15; 8:1; 12-14). El declară prompt, în paragrafele 8:10 și 8:14, în special, când vede că dreptul primește ceea ce merită păcătosul, iar păcătosul primește ceea ce merită dreptul: e absurd faptul că acțiunea corectă nu primește ceea ce merită, este și mai absurd că dreptul primește ceea ce merită păcătosul.

**Traducere din limba engleză de**
**Liana ALECU**

## NOTE

19) Edwin Good - *Ironia în Vechiul Testament,* p. 77.

20) Ibid., p. 182: „Este nepotrivit ca roadele muncii unui om să ajungă la un necunoscut, și care n-a muncit. Este nepotrivit că înțeleptul și nebunul, cei buni și cei răi, credincioșii și hulitorii să ajungă să aibă aceeași soartă. Este nepotrivit ca dreptul și păcătosul să fie tratați invers, ca păcătosul să fie lăudat pentru ticăloșii. Este nepotrivit ca un om să trudească doar pentru a ține pasul cu vecinii săi. Este nepotrivit ca, deși bucuria este cel mai bun lucru din viața unui om, ea să nu rezolve nimic. Este nepotrivit ca omul să-și facă tot mai multe visuri prostești și bombăneli înaintea lui Dumnezeu. Motto-ul spune că viața toată este o țesătură de nepotriviri”.

21) W. E. Staples - *Deşertăciunea Ecleziastului,* JNES 2 - 1943: 95-10-104; idem - *Deşertăciunea deşertăciunilor,* CJT I (1955): 141, 56 - sugerează sensul de „mister”. Graham Ogden sugerează sensul de „enigmatic”, deși este de acord cu sensul „incongruența/nepotrivirea”.

22) Michael Fox - *Sensul lui „Hebel” pentru Qoheleth,* JBL 105:3 (1986): 409-27.

23) Ibid., p. 409.

24) Ibid., p 410.

25) Ibid., p. 426.

26) Frank Crüseman - *Lumea neschimbătoare: criza înțelepciunii la Qoheleth,* trad. de M.J. O'Connell în *Dumnezeul celor umili,* ed. W. Schottroff și W. Stegeman (New York: Orbis Book, 1984), p. 57-77 (59).

27) Graham Ogden, op. cit., p. 18-22.

28) Graham Ogden, op. cit., p. 21 și urm.

29) Cf. 1:2,14, 2:1,11, 15, 17, 19, 21, 23, 26:3:19; 4:4,7, 8, 16:3:6 (Ev. 7), 9 (Evr. 10), 6:2,4, 9:11, 12; 7:6, 15; 8:10, 14; 9:9; 11:8,10:12:8.

30) Fox consideră că adaptarea celor 38 de apariții ale termenului la cele două forme superlative din paragrafele 1:2 și

12:8 trebuie să fi implicat un sens comun moștenit de către termen, așa cum a fost utilizat de Qoheleth pe parcursul cărții. Această opinie l-a motivat pe Fox să studieze şi să analizeze utilizările termenului, şi el conchide că „absurd” este sensul de bază al termenului folosit de Qoheleth în toate cazurile.

31) Ca în paragrafele 1:9, 13, 14:2:17; 9:3, 6d.

32) Michael Fox, *op. cit.*, p. 423.

33) Conform studiului lui Fabrizio Foresti, termenul „trudă” are două sensuri: 1) muncă grea, asiduă şi 2) roadele muncii, venit, profit.

34) Această idee se vede clar în conceptul de amintire al lui Qoheleth, conform căruia atunci când nu există amintire, adică o calitate durabilă a activității, ea este considerată absurdă. Ca şi în cazul lui Albert Camus, care, fiind întrebat cum își imaginează viața sa după moarte, a răspuns: „O viață în care îmi pot aminti această viaţă de pe pământ. Asta este tot ce vreau de la ea”. Vezi Albert Camus – *Străinul*, trad. engl. de Stuart Gilbert (Hamish Hamilton, 1953: Penguin Books, 1962), p. 117-118.

# Victoria MILESCU



## Voi, fete din Ierusalim

Voi, fete din Ierusalim, spuneți-mi unde doarme dragul meu,
L-am căutat azi-noapte-n vis, l-am căutat mereu.

Voi, fete din Ierusalim, spuneți-mi unde doarme al meu drag,
L-am așteptat în mii de stele stingându-se pe prag.

Voi, fete din Ierusalim, de știți, nu-mi spuneți unde e acum,
Spre el e calea de oglinzi, toate se sparg pe drum.

Voi, fete din Ierusalim, nu dănţuiți cumva să mi-l treziți
Din vraja-n care dorm cu el sub lacrime fierbinți.

## Vous, jeunes filles de Jérusalem

Vous, filles de Jérusalem, dites-moi où dort mon bien aimé
Je l’ai recherché dans tous mes rêves, je continue de le chercher.

Vous, jeunes filles de Jérusalem, dites-moi où dort mon bien aimé,
Je l’ai attendu avec les étoiles qui s’éteignent dans l’allée.

Vous, jeunes filles de Jérusalem, ne me dites pas où il serait
Vers lui mènent tous les miroirs qui pourraient se casser.

Vous, filles de Jérusalem, si vous dansez, vous pourriez le réveiller du charme
Sous lequel nous dormons tous les deux bercés de larmes.

***Traducere în limba franceză de***
**Ion ROȘIORU**





Supliment îngrijit de Virgil DIACONU

# ARTE POETICE

■ Nr. 66
■ August 2019
Cafeneaua literară

# Poezia canonică românească

Într-un mediu cultural liber, discuțiile asupra problemelor pe care le ridică literatura, așadar asupra modului ei specific de a fi, a prezentului și viitorului ei, a valorii sau a crizei prin care trece, a onestității și competenței criticilor literari, a premiilor literare acordate etc., sunt cât se poate de firești.

Prezenta anchetă caută să răspundă la modul în care evaluăm poezia românească și, nu mai puțin, la felul în care a fost ea evaluată de mai mulți critici, într-un număr trecut al *României literare*, care au publicat în paginile revistei o listă a poeților canonici români. În acest sens sunt, de altfel, și întrebările de mai jos.

**1**. A apărut în *România literară* nr. 16/2019 „O listă canonică: 100 de poeți români în 100 de ani (1918-2018)", în care se cuprind 100 de poeți canonici ai perioadei deja precizate, conform evaluării făcute de 35 de critici și poeți de azi, chemați de către revista centrală a Uniunii Scriitorilor să își exprime punctul de vedere.

Vi se pare legitim să comentăm această listă canonică, sau comitem o impietate, un „sacrilegiu"?

**2**. Neîndoielnic, printre cei stabiliți să decidă componența listei canonice a poeziei românești se află și critici/scriitori de certă valoare. Dar sunt toți evaluatorii de aceeași valoare cu aceștia, așa încât judecățile lor să fie cât mai aproape de adevăr?

**3**. Ce însemnă pentru dv. „poet canonic"? Credeți că cei 100 de poeți ai listei sunt cu toții poeți canonici?

**4**. Cuprinde această listă canonică și poeți care nu merită să figureze în ea? Ce alți poeți ar fi meritat titlul de „poet canonic"? Ne puteți oferi câteva exemple de poeți supraevaluați de prezenta listă, dar și de poeți de valoare omiși de ea?

**5**. Credeți că peste aproximativ 20 de ani, când poeții și criticii generației 2000 vor pune probabil stăpânire, prin aceeași instituție, pe listele canonice ale literaturii române, lista canonică a poeților români întocmită de ei va semăna cu lista întocmită de criticii și poeții prioritar optzeciști de astăzi? Va mai păstra noua listă ceva din lista de acum?

**6**. Este mai bună această listă canonică decât altele, sau decât alte topuri poetice?

**Virgil DIACONU**

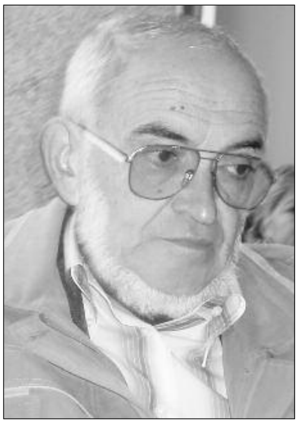




## GHEORGHE GRIGURCU

Lista canonică” a poeţilor noştri din ultimul secol, publicată în *România literară*, nr. 16/2019, reprezintă un sondaj de opinie, nimic mai mult şi nimic mai puţin decît un sondaj. Prin forţa lucrurilor, e discutabilă precum *toate* selecţiile de poeţi, inclusiv cele cuprinse într-o istorie literară.

Cu oricîtă bunăvoinţă ori reavoinţă am privi lucrurile, ne aflăm pe un tărîm delicat, în care inevitabila doză de subiectivitate împiedică o soluţie cu stricteţe acceptabilă pentru toată lumea. „Ceea ce a fost crezut de toţi şi totdeauna, peste tot”, afirma Valéry, „are toate şansele să fie fals”. În cazul „listei canonice” în discuţie, se cuvine oricum a ţine seama de faptul că numeroşii săi semnatari, nume literare cunoscute, îi asigură un inevitabil prestigiu. E schiţa unor viitoare construcţii critice.



## ADRIAN DINU RACHIERU

### „Graba canonizării (ne) joacă feste, unele nume se vor evapora, cei care vin întocmesc, cu febrilitate, alte liste”

**1**. Discutând despre „eternitatea canonului” (v. *România literară*, nr. 20 / 10 mai 2019, p. 4), Mihai Zamfir ne reamintea că fiecare literatură îşi conservă „un nucleu esențial”, aparent imobil, acel *fond de bază* (stabil, indiscutabil, de relativă fixitate, totuși, suportând – cu lentoare – varii corijări), făcând din cultură „un pilon național rezistent”. Iată un nimerit prilej de a repune în discuție această frecventată temă, asaltată de numeroşi contributori, întocmind cu febrilitate „liste” conjuncturale, provocând – vorba lui Ion Simuț – „turbulențe”. Canonul, oricum, *nu este o ficțiune intelectuală*, sublinia Mihai Zamfir în pomenita intervenţie.

Aşa fiind, credem în necesitatea canonului (într-o epocă, vai!, confuză axiologic), dar nu şi într-o istorie literară „canonică”, obsedată de liste, precum a noastră. Pentru simplul fapt că o istorie a literaturii – avertiza Marian Popa – „nu poate fi doar un panteon”; altfel zis, şi „literatura stupidă”, spunea acelaşi, poate fi „material muzeal”. Adică am putea avea un *canon istoric* şi un altul strict estetic, nu? S-ar cuveni, cred, întâi, să detaliem chestiunea şi, mai ales, să (ne) definim termenii. Să însemne canonicitatea intangibilitate, adică mortificare? Să fie canonul un „import fraudulos” sau, mai degrabă, un transfer fraudulos, preluat din sfera religiosului? Oricum, canonul laic *nu e închis*, poate fi „penetrat” prin lărgirea listei canonice (fireşte, în aceleaşi condiţii de omologare); încât, inevitabil, asistăm la înmulţirea acestor liste, de uz didactic (presupus diferite). Totuşi, unde mai e *stabilitatea canonică*? „Dacă nu e canon, nimic nu e” – zic suporterii (şi nu se înşală). Canonul, negreşit, e în prefacere (acumulări, sedimentări, negocieri) şi suportă verificări succesive. Aşa fiind, el este doar reproducere sau o continuă reînnoire? El se îmbogăţeşte (cum credem noi) sau e deconstruit, până la distrugerea „dispozitivului canonic”? În fine, în epoca globalizării, învolburată de cruciadele socio-politice (feminism, afrocentrism, neoistorism, deconstructivism etc.), purtate în numele unor „reparaţii istorice”, *canonul naţional* mai supravieţuieşte? Iată câteva întrebări de neocolit, schiţând aici, împreună, şi posibile răspunsuri. Nu e vorba, așadar, de vreun „sacrilegiu”, Doamne păzește!

**2**. Bineînţeles, „evaluatorii” nu sunt de acelaşi rang valoric. Lipsesc câteva nume grele, începând cu Gh. Grigurcu. Dar discuţia e binevenită. Afirmaţia lui N. Manolescu („canonul nu se discută, el se face”) este, cred, doar o glumă. În realitate, canonul, ca *operă colectivă*, chiar se discută; el se face, fiind în pre-facere. Spunea bine Nicoleta Sălcudeanu: „canonul este un copil cu mai multe moaşe”. Vechiul canon se restrânge, unii canonizaţi ies din actualitate, noile achiziţii îşi fac loc (uneori cu coatele), circumstanţele / standardele de epocă intervin în „joc”, selecţia poartă pecetea gustului, dar şi a idiosincraziilor. Fiindcă acceptăm *realitatea canonului ca dat subiectiv*, rod al interpretărilor într-un spaţiu de certă varietate polifonică, supus în permanenţă interogaţiilor critice. Ce ne facem însă cu „elegiaca” concluzie a lui H. Bloom, potrivit căruia „criticii nu pot crea canonul”. Cine atunci s-ar încumeta şi ar avea şi autoritatea canonică să o facă? Şi, în fond, o sumă de subiectivităţi poate fi garantul obiectivităţii? Deci: 1). Nici un critic nu face canonul, el fiind, spuneam, o operă colectivă; 2). Canonul funcţionează în variante naţionale; 3). El are ca fundament esteticul, este un cumul de singularităţi şi este o listă în prefacere, confirmând lovinesciana mutaţie a valorilor. Testul operelor canonice ar fi *recitirea* (H. Bloom *dixit*): „dacă nu impune o recitire, opera nu poate dăinui”, scria el, analizând „ciclul de viaţă al poetului puternic”, cum o va face şi în *Anxietatea influenţei*. Dar în epoca „analfabetismului TV” (cum zic sociologii), a internauţilor, lectura e în recul. Recitirea, e limpede, vizează cercul îngust al iniţiaţilor.

**3.** Trebuia oare să iasă, musai, suta? Să nu uităm că autoritatea canonică, gestul canonizator – prin „fixare” – au, totuşi, un caracter resimţit ca opresiv şi stimulează avântul contestatar. Dar atacul anticanonic ce va să însemne? Distrugerea canonului (cum ar dori numita „Şcoală a resentimentului”, prin atitudine decanonizatoare) sau doar înlocuirea lui (cu repetate „divorţuri canonice”, impunerea canonului generaţionist, altă listă de „supravieţuitori”)? Adică *un alt canon*. Observăm că sub flamura revizuirilor (cerând, imperativ, reaşezarea valorilor), gestul canonizator se deschide ambivalent. Canonul, preciza H. Bloom, este *un etalon de vitalitate* (selecţionând „oameni reprezentativi”,

asigurându-şi „nemurirea") şi, în acelaşi timp, poate fi *mesagerul Morţii*, expediind în neant scriitori consideraţi cândva reprezentativi. Cu atât mai riscante sunt profeţiile canonice. Mai ales că canonicitatea are nevoie de *timp*, ar trebui să treacă două generaţii pentru a spera că nu greşim întocmind, cu hărnicie, liste. Graba unora de a se considera *scriitori canonici*, forţând intrarea în manuale, e cel puţin hazlie, dacă nu deplin ridicolă. Soarta unui scriitor (în pofida gloriei conjuncturale şi a abilităţilor relaţionale) nu se decide în timpul vieţii; iar posteritatea e nemiloasă. Graba canonizării (ne) joacă feste, unele nume se vor evapora, cei care vin întocmesc, cu febrilitate, alte liste.

**4.** Evident că scriitorul român trăieşte *anxietatea consacrării canonice*. Reamintim că istoria manolesciană a fost aşteptată cu înfrigurare; indiscutabil, o carte-eveniment, bucurându-se de o receptare zgomotoasă, pasională, ea a provocat şi mari deziluzii. De ecou bloomian (şi nu ne referim doar la „nostalgia esteticului"), impozantul tom aparţine unui cronicar – „direcţionist", deghizat în istoric literar, funcţionând, să recunoaştem, ca *brand cultural*. Sub un subtitlu inexact (*5 secole de literatură*), amestecând vârstele manolesciene (repere, mize, stil – cum observa, într-o altă „eră", un alt Daniel Cristea-Enache), jurând pe „procustianismul estetic" (cercetat capricios), expediind nume grele pe lista „dicţionarizaţilor", operând inexplicabile excluderi, *Istoria critică* s-a vrut canonică. Ne întrebăm: este un „edificiu în lucru" (cf. Sanda Cordoş) sau un proiect încheiat? Este Manolescu un „mare canonizator", alături de Maiorescu, Lovinescu şi Călinescu (careul de aşi, după S. Alexandrescu, instituind *ordinea literară românească*), sau „doar" un *contributor* (zice Doris Mironescu), lucrând, ca „benedictin cartograf" – prin acest *opus magnum* –, la „lărgirea" canonului? În sensul (paradoxal) că numărul autorilor, implicit al operelor valide, sporeşte, cantitatea de literatură devine copleşitoare, iar spaţiul locativ oferit nu poate fi la fel de generos! Lista canonică, găzduind autori „inoxidabili", nicidecum cărţi ridate, este, se înţelege, restrictivă. Luptele (generaţii, grupări, direcţii) s-ar vrea şi câştigătoare în instituirea canonului (acele râvnite şi definitive „lovituri canonice"). Iluzorii, finalmente. Totuşi, ce ne facem cu *intervalul-tampon* cerut de H. Bloom, un argument de bun-simţ la urma-urmei, acele „două generaţii" după moartea scriitorului? În cazanul vanităţilor (care e viaţa literară), renegocierea canonului literar / reformarea lui se rezumă, de regulă, la un lobby generaţionist. Or, statutul canonic are în vedere *opera*, dar şi *influenţa* ei (misterioasă), nicidecum traficul de influenţă. Iar *bătăliile canonice* au nevoie de două tabere (fireşte, în conflict). Altă întrebare priveşte putinţa sustragerii. Bloomiana „anxietate a influenţelor", *interanimarea* lui Steiner sau *interglosarea infinită* a lui Manolescu numesc marele adevăr al influenţei literare, instituind „o anxietate irezistibilă". Dar dacă H. Bloom se împărtăşeşte „anxios" din Shakespeare (cel care a scris „textul vieţii moderne"), lanţul de receptări invocat de un Jauss este „liber" oare de orice influenţă? Evită receptarea capcanele impresionismului? Sau, altfel spus, ne putem sustrage presiunii contextului, rămânând *numai pe teren estetic*? Greu de crezut şi imposibil de înfăptuit. Iar dilemele canonice ne asediază. Şi dacă Fowler are dreptate (susţinând că fiecare epocă are genuri canonice), atunci reevaluarea e chiar presantă. Acel catalog de autori (supravieţuitori), construit pe „retorica imortalităţii", se vede confruntat cu „repertoriul activ" al epocii / epocilor, suportând răsturnări în „topul" genurilor literare. Ceea ce e vizibil cu ochiul liber. Încât lista în discuţie e *doar o listă*. Ea propune poeţi, nu volume, mizând pe „caracterul (lor) presupus canonic". Cred, dimpotrivă, că sunt prea multe nume din falanga optzecistă. Dacă e înghesuială, de ce să-i ignorăm, de pildă, pe Mircea Petean sau Virgil Diaconu? Sau pe Eugen Dorcescu şi Octavian Doclin, dintre bănăţeni? Şi de ce să defilăm cu G. Călinescu (poetul) ori C. Abăluţă (onorabil, dar fără potenţial canonic)?

**5**. Ceva va mai păstra, desigur. Dar Canonul se instituie prin consens. E drept, la noi mentalitatea curentă cere ca un critic de oarecare autoritate să-şi scrie propria istorie literară ca un apoteotic „discurs de legitimare". În afara obişnuitelor cârteli, a unor execuţii de cafenea şi a prizei emoţionale, lipsesc, regretabil, discuţiile aplicate. A propus cineva un canon alternativ (ca demonstraţie temeinică, nu fluturând liste încropite „de azi pe mâine")? În deghizament postmodern, *Istoria* manolesciană se vrea, desigur, *cartea vieţii*, adăpostind – s-a observat – „mai mulţi Manolescu". Ea impresionează, dincolo de recepţia foiletonistică, prin forţa de absorbţie, dar, în mare, se pliază pe ierarhiile consacrate. Vom accepta apoi că orice canon (laic) este *o creaţie a conştiinţei ordonatoare a criticilor*. Autorii canonici, ne prevenea Colerridge, sunt *veşnic vii*, exercită – prin „demnitate estetică" – o supra-influenţă, *postfigurând* (zicea H. Bloom) canonul. Reamintim (alte) câteva adevăruri: canonul e alcătuit din singularităţi (stânjenitor de puternice), iar intrarea în canon, prin individuaţie, înseamnă *fixarea* în memoria colectivă. Ceea ce nu presupune şi o veneraţie somnolentă, pietrificată. Astăzi, *publicultura*, prin forţă mediatică, penetrând zgomotos piaţa şi falsificând relaţia valoare / succes, tulbură şi listele canonice. Ce să mai vorbim despre culturile mici, închise în propriile graniţe lingvistice, incapabile să gestioneze acel hulit *management al vizibilităţii*... Or, în absenţa lui, societatea mediatică te condamnă la inexistenţă. Să mai adăugăm, sub presiunea globalizării, şi soarta grea a canonului naţional, supus şi din interior deconstrucţiei (prin vocile resentimentare). G. Călinescu a impus, descurajant, o viziune (ca naraţiune identitară) şi a împlinit dezideratul canonic, afirma tăios M. Mincu. Să înţelegem de aici că alte Istorii literare ar fi „inutile"?

**6**. Este mai bună această listă canonică decât altele? Întrebarea stă în picioare deoarece, curent, se zice că epoca istoriilor integrale, „de autor", a apus. Generaliştii au cam dispărut, izvoriştii şi istoriştii pun în circulaţie, de regulă, banalităţi didactice, ies la rampă criticiştii, condamnând vehement „efervescenţa mitologică" şi punând la zid teza evoluţiei organice. Iar ambiţioasele Istorii, tratate ca obiect de cult, pot invoca alibiul subiectivităţii, câtă vreme folosesc un operator empiric: „gustul" (departe de a fi infailibil!). Deşi nu concepem o Istorie literară în absenţa unei percepţii contextuale (culturală, istorică, politică), inventariind şcoli, curente, reviste, ideologii etc., deşi nu

credem că rostul ei ar fi canonizarea, până la urmă, să recunoaştem, o istorie literară instituie / poate institui canonul. Dar poate fi ea un laborator aseptic, apărând purismul conservatorismului estetic?

Evident, nu orice autor poate penetra canonul. Valoarea, în sine, nu ajunge. Mari scriitori pot rămâne necunoscuţi, ilustrând doar canonul naţional; sau stimulând asaltul contestatarilor, deranjaţi de centralitatea unui nume (să exemplificăm: Eminescu). Şi căutându-se, cu înfrigurare, alternative (să exemplificăm: Cărtărescu). Iar recuperarea celor din exil, „întoarcerea proscrişilor", îmbogăţind – astfel – literatura noastră, cultura, în sens larg (şi nu doar anexionist, strict cumulativ, prin extensie geografică), sunt necesare. Şansele de a intra în canon sunt însă mici, dacă ne cramponăm (cum altfel?) de conceptul de *influenţă*. S-ar putea însă ca, pe termen lung, acel „afară" al literaturii române, adus *acasă*, în matca (corpusul) literaturii-mame, metabolizat, să penetreze, prin anumite voci, canonul. Chiar dacă N. Manolescu, într-un interviu, mărturisea că „literatura exilului nu este interesantă" (v. *Scrisul românesc*, nr. 2/2009). Categoric, *romstrăinii* (vorba lui Sorin Alexandrescu) contează.

O ultimă chestiune stârneşte, şi ea, nedumeriri; canonul contabilizează opere sau scriitori? În bună tradiţie postmodernistă, vom răspunde *şi-şi*. Dilema, însă, rămâne. Dacă acceptăm că fundamentul estetic contează decisiv, canonul ar trebui să includă opere. Niciun scriitor nu produce doar capodopere. Dar aura canonului se răsfrânge asupra autorului în cauză şi, pe bună dreptate, vorbim de *scriitori canonici*. Iar în vremurile noastre, trăind în publicultură, ecuaţia se tulbură, convertind fraudulos succesul comercial în valoare (prestigiu). Se înţelege că astfel de „victorii" (mincinoase) au viaţă scurtă. Totuşi, viermuiala literaţilor e întreţinută de o obsesie: *„ajustarea" canonului*. Plus opintirile revizioniste, brusc molcomite.

Iar literatura noastră, cu atâtea defazări, salturi, supralicitări şi, evident, sincronizări în regimul urgenţelor, e definită încă de „învechitul" canon călinescian. Suspectată de megalomanie identitară, impunând şi vehiculând etichete hiperbolizate, clişee de uz didactic etc., această *hartă canonică* suportă asaltul deconstructiviştilor, lansând exerciţii de demistificare, implicit de relativizare. Febra deconstrucţiilor identitare vizează – în numele necesarelor primeniri critice – dislocarea canonului, lansând pe piaţă „teribilisme". Într-adevăr, periodic, discuţiile despre canon „revin la suprafaţă", sugerând reconfirmarea sau, dimpotrivă, „abdicarea" lui. Mizând pe o inevitabilă „revoluţie" a canonului, multe voci nu uită să precizeze că, totuşi, nu economia de piaţă guvernează canonul, ci spiritul critic. Eminescu, devenit simbol identitar, reprezintă, neîndoielnic, o ţintă „privilegiată" în această cruciadă. Acuzele curg: instituţia criticii literare e condamnată, failibilitatea unor Istorii e de ordinul evidenţei, clasicii ar practica (post-mortem, fireşte) *terorismul cultural*. Iar sinusoida politică îşi vâră coada. După o revoluţie canonică cu miză politică în anii proletcultismului (eşuată, din fericire), a urmat refugiul în „epoca estetică" (sub bruiaj ideologic, cultivând esopismul) şi apoi, imediat după '89, ofensiva revizuirilor pe suport moral, sub flamura est-eticii (concept împrumutat de Monica Lovinescu de la Timothy G. Ash). Pentru ca, spăşiţi, să ne întoarcem – deocamdată – în „serialul estetic", în pofida ofensivei revizioniste şi asalturilor mizerabiliste. Plus alte belele: fibra morală s-a anemiat, critica de primă instanţă are un rol publicitar, şi ierarhiile literare, observa Al. Dobrescu, „au luat-o razna".

Obsesiva temă a revizuirilor, stârnind polemici purtate cu îndârjire viscerală, corelată – inevitabil – cu discuţiile, şi ele înverşunate, despre canon, a inflamat, ca subiect predilect, frontul critic, imediat după prăbuşirea regimului comunist. În pofida alunecărilor (numeroase) în revizionism, în pofida prezenteismului agresiv (refuzând trufaş-beligerant continuitatea), a controverselor imunde care au răvăşit şi polarizat viaţa culturală postdecembristă, „abdicarea" canonului nu s-a petrecut, totuşi. Mai mult, mai degrabă reconfirmat, canonul „moştenit", cu inevitabile prefaceri, rezistă; şi pare a îndreptăţi concluzia lui N. Manolescu, criticul considerând că „niciodată, canonul n-a părut a fi impresionat direct de politic".



## CONSTANTIN DEHELEAN

### „Publicului interesat de fenomenul evaluator nu i s-a dat ecuația cercetării, precum și matematica celor care au sintetizat evaluările"

**1**. Mai întâi să precizăm termenii: „să comentăm", „impietate", „sacrilegiu".

*Comentarea* acestei liste, ca și nevoia de încadrare a acestui demers sistematizator (să zicem...) în politica de cultură literară pe care o promovează USR, este un demers riscant într-o diversitate de păreri (în care cei mai tineri critici literari au certă expertiză valorică, dar să-i spunem „altfel" decât cea a „maiorescienilor" de la conducerea Uniunii și a săptămânalului *România literară*) și poate fi superfluă. Numărul mare de critici literari care „au intrat în joc", precum și cel aproape la fel de mare al celor care nu au răspuns (unii dintre aceștia bănuiesc că nici n-au fost întrebați), ar fi trebuit să declanșeze imediat o dezbatere plenară, trecând peste nominalizarea (sau numirea) cel puțin a câtorva nume incluse la sfârșitul listei. Eu fac parte din categoria cititorilor de poezie. Cititorul care sunt nu are expertiza pe care o are analiza unor personalități importante din lista criticilor și poeților care au răspuns la ancheta revistei *România literară*. Cititorul care sunt își pune însă întrebări: de ce pentru anii de debut 1974 și 1975 nu există nici un nume în listă? de ce nu s-au luat în considerare alte evenimente, să le zicem „de grad zero", precum acordarea de premii de consacrare: ale Academiei, ale USR, ale ICR sau ale PEN? Ar fi curios ca, din cei 23 de la sfârșitul listei, să vedem câți vor mai apărea într-o listă peste 20 de ani, când probabil se va face o altă „evaluare"...

*Impietatea* de a căuta la baza „soclului canonic" al unor nominalizați (sau, poate, numiți) se justifică, sau nu, din punct de vedere moral. Moralitatea este imuabilă.

Este un *sacrilegiu* să se declanşeze o amplă dezbatere de susţinere sau de contestare a aşezării în listă a unor nume din partea a doua a ei, care nu au plenitudinea valorică a celor înscrişi în prima jumătate a listei?

**2**. După o citire a celor care „au decis” componenţa listei canonice, şi dacă am face o analiză a „participării” a măcar doi dintre criticii „de certă valoare” nominalizaţi ca „evaluatori”, este vizibilă o generoasă conviețuire a diversităţii stilurilor: critici de întâmpinare, critici de analiză, critici de sinteză – unii cu puternice „state de cercetare” în istoria literaturii, a sociologiei literaturii. Se vor constata diferenţe de principii, de analiză punctuală a operei celor vizaţi; uneori puternice diferenţe, atât ca limbaj critic, cât şi ca „instrumentar” analitic. Problema e însă alta: publicului interesat de fenomenul evaluator nu i s-a dat ecuaţia cercetării, precum şi matematica celor care au sintetizat evaluările. Cronicile literare care s-au publicat, în ultimii cinci ani, doar în cele 10 publicaţii literare ale Uniunii Scriitorilor (la care se adaugă şi cele câteva zeci la care US girează calităţile literare ale acestora prin „egidă”), precum şi cercetările de istorie şi teorie literară ale catedrelor universitare de specialitate, alcătuiesc o imensă masă de analize critice. Întrebarea e: a existat, repetăm, o ecuaţie care să definească la rândul ei valoarea acestor analize?

**3**. Canonul literar, implicit denominaţia de „poet canonic” ca termen de evaluare şi de aşezare într-o „listă” (într-o consecvenţă „tipic românească”, nu neapărat „... a lui Manolescu”), presupune multe cerinţe: de la „vizibilitatea” unei opere literare, nu neapărat „valoroase” (când este abolit principiul calităţii, al valorii, în avantajul celui al vizibilităţii pe portativul revuistic şi editorial al unui timp dat, în cazul nostru 1918-2018), şi până la o construcţie tip „podium/soclu” la care însuşi autorul participă, uneori cu prea multă insistenţă, şi care se subsumează, sau nu, într-o ordine precisă „aproape teologică” şi fără drept de apel (după spusele lui Ovidiu Ivancu, într-un studiu publicat în *Viaţa Românească*, nr. 9-10/2012, şi care, iată, nu apare printre respondenţii „chemaţi” să-şi dea cu părerea). „Poet canonic” nu e termenul ideal pentru a da valoare unei „opere poetice canonice”. Analize pertinente viitoare ale devenirii stilului poetic, într-un timp istoric dat, cu siguranţă că vor elimina unele nume, sau vor introduce altele, cu operă poetică vizibilă într-un perimetru de evaluare de pe un palier al istoriei literare, ea însăşi într-o permanentă schimbare, când este vorba de canon.

**4**. Decizia va fi dată de viitor. Câteva nume de poeţi omişi: Horia Zilieru (debut în 1960), Ioana Diaconescu (debut în 1967), Dorin Tudoran (debut în 1973), Doina Uricariu (debut în 1977), Denisa Comănescu (debut în 1979), Nichita Danilov (debut în 1980), Octavian Soviany (debut în 1983), poeţi care ar fi trebuit să fie incluşi în această listă, nu neapărat canonică, cât, într-un fel, reprezentativă pentru efervescenţa poetică vizibilă înainte de optzecişti. Aceştia puteau fi alături de ultimii douăzeci din „lista canonică” a *României literare*...

**5**. Se va vedea atunci. Oricum, următorii 20 de ani vor fi plini de surprize. Paradigma canonului în timp va fi alta, cu siguranţă.

**6**. Această listă poate fi bună (sau mai bună decât altele) numai în măsura în care scopul realizării ei (de fapt un fel de „top istoric”) va genera interes pentru cei care au responsabilităţi în promovarea literaturii române (implicit a poeziei), pentru construirea unui climat avantajos şi pentru răspândirea ei în masa destul de subţire de actuali şi viitori cititori de poezie.



## VALERIA MANTA TĂICUȚU

### „Până la urmă, completul de 35 (…) validează ce vrea, *pentru că poate*, ca să reluăm replica plină de tupeu a unui «om politic» la modă”

**1**. La nici trei luni de la publicarea ei (mă întreb totuși: dacă se intenționa marcarea Centenarului, de ce nu s-a publicat în 2018?), lista celor 100 încă mai provoacă zarvă pe rețelele de socializare, și nu numai, critici (multe, îndreptățite) și reacții ca în scenele de gelozie domestică: „De ce l-ai ales pe el și nu pe mine? Ce are el și eu nu am?”

Înainte de a avea o părere despre legitimitatea listei și, eventual, despre interdicția (orală sau scrisă) de a discuta despre oportunitatea ei, ar trebui să spun că mai am o nedumerire: dacă lista ia în calcul anul de debut, respectiv 1908, iar ultimul an demn de a fi luat în discuție este 1996, nu prea s-ar aduna, matematic vorbind, 100 de ani de poezie. Desigur, lista propusă de „România literară” este un mod de a sărbători Centenarul Marii Uniri, eveniment care a provocat multă emoție anul trecut și care continuă să aibă ecou în plan politic, social, și inclusiv în plan literar, după cum se vede.

Pe de altă parte, lista aceasta pare a fi întocmită cumva în grabă, cu destule greşeli (de exemplu, G. Călinescu, Ion Vinea, Ion Barbu, Tristan Tzara, Gellu Naum, Geo Bogza, Geo Dumitrescu, Ştefan Aug. Doinaş ş.a. n-au debutat în momentul indicat, făcîndu-se confuzie între debutul publicistic, debutul în volum şi anul apariţiei cărţii semnificative, după cum bine au observat şi Marius Chivu, în „Dilema veche”, și mulți profesori de Limbă și literatură română, pe rețelele de socializare, unde faptele domnului Manolescu nu sunt tabu).

Listele sunt, uneori, un lucru bun. Alteori, numai o glumă bună. Să ne amintim de lista unchiului Podger (v. Jerome K. Jerome, „Trei pe două biciclete”), un strălucit exemplu de (in)eficiență comică: te zbați să nu uiți nimic, treci acolo tot ce crezi că este necesar, intenționezi să aduni obiectele (în cazul nostru, poeții „reprezentativi”), și apoi pierzi lista.

Cât privește lista din „România literară”, nici vorbă de „sacrilegiu” sau „dat providențial”, în caz că vrei s-o iei la bani mărunţi. Interdicția aprobată de conducerea USR se referă la vorbirea de rău, fără bază reală, a ceea ce face şi zice preşedintele nostru, dar și la fapte a căror imoralitate ar aduce atingere imaginii și prestigiului de care se bucură instituția culturală numită Uniunea Scriitorilor din România. O discuţie - fie ea şi parţial critică - nu cred că va fi urmată de sancţiuni, atâta vreme cât trăim într-o democraţie (cam fragilă), care garantează libertatea cuvântului. În plus, până la proba contrarie, niciun critic nu este Dumnezeu, nici măcar preşedintele Uniunii Scriitorilor din România, niciun poet nu are lumea la degetul lui mic și nu poate comanda să se facă lumină ori să se despartă din nou apele de uscat. Odată publicată o informaţie, ea poate fi discutată fără temeri (mă rog, aşa s-ar proceda într-o ţară normală, deși eu mă îndoiesc profund că trăim într-una).

Listă canonică? Desigur, termenul de „canonic” încă mai face valuri, produce emoţii şi tresăriri de orgoliu, pentru că reprezentarea de sine, la scriitorul român, are un mecanism psihologic în care evocarea mintală a propriei valori își sporește subiectivitatea pe măsură ce intervin stimuli (a se citi „stimulente”) specifici: liste, ierarhii, premii etc. Atunci când nu propria persoană figurează printre câștigători, se instalează negaţia, se dă drumul la cârcoteli, se descuie arsenalul de invective şi se aud chemări la război. O biată listă chiar nu merită efortul oratoric al marilor omişi, nici dezbateri încrâncenate, nici măcar cine ştie ce atenţie. „România literară” nu este Almanahul Gotha în variantă dâmbovițeană, nici tabla de legi a neamului, nici principala sursă de informaţie pentru cititorul român.

Cine este interesat de această „listă canonică”? Probabil că cei aproape 2.700 de membri USR, omiși, dar cotizanţi şi, câteodată, vocali în spaţiul public. Poate că studenţii de la Litere, Filosofie sau Politehnică (se ştie că actualii şi viitorii ingineri ai patriei sunt mari consumatori şi producători de literatură). Poate câţiva profesori de Limba și literatura română (deşi experienţa mea la catedră și ca metodist ISJ mi-a demonstrat, de-a lungul anilor, că noua generaţie de profesori şcoliţi la privat n-a auzit de Alexandru Miran, Eugen Suciu şi de mulţi alţii, rămânând, cuminte şi sigură, la Eminescu şi, cel mult, Lucian Blaga). În aceste condiţii, mie mi se pare că avem de-a face cu o glumă, așa cum sunt şi sondajele electorale, sau cu un joc de societate (literară). Orice top, inclusiv literar, are ceva din atributele apei de ploaie: vine și trece, pagubele recuperându-se în timp.

**2**. Completul de 35 (gata să scriu 3/5) este alcătuit, în majoritate, din cărturari autentici, recomandaţi, probabil, de redacția „României literare” și de conducerea USR (unii fac parte din staff), dar și de vocea și talentul lor. Numai că, la ceea ce se întâmplă azi în spaţiul literar românesc (se scrie mult, se publică mult, se plagiază mult și se premiază şi mai mult), ar fi nevoie de agenţi sanitari sau/şi de agenţi de pază. S-a spus de multe ori că nici criticii noștri literari nu se mai omoară cu cititul și că, atunci când o fac totuşi, procedează în funcţie de, vai!, criterii extraliterare (mărturie ar sta mult dezbătutele premii, centrate pe nume, şi nu pe opera propriu-zisă, existând suspiciunea că juriile nu-şi mai pierd timpul cu autorii şi lucrările cărora le dau diplome şi bani). Adevărul este că avem puţini critici literari/ formatori de gust și de opinie şi că ceea ce scriu ei nu mai ajunge la cei care se cade să fie formaţi/educaţi, ci înapoi, la creatori, deci la cei de la care n-ar trebui să vină feed-back-ul (reacţia de răspuns).

Până la urmă, completul de 35 (critici, istorici literari şi poeţi) validează ce vrea, **pentru că poate**, ca să reluăm replica plină de tupeu a unui „om politic” la modă. Că „judecătorii” de literatură emit judecăţi de valoare, întocmesc psaltiri pre versuri cetite şi se străduiesc să dea chip nou istoriei literare româneşti proiect se cheamă că îndrăznesc. Proiect literar cu analiză Swot la cititor (singurul, de fapt, care poate stabili punctele tari şi pe cele slabe) şi cu miză minoră, atâta vreme cât nu oferă o viziune de ansamblu conformă cu realitatea. Căci „punctele slabe” n-ar trebui să fie listate „canonic”, iar punctele tari sunt lacunare. Mai pe româneşte, cred că sunt trecuţi în listă poeţi care n-au ce căuta acolo şi lipsesc nume importante (uite, Radu Cârneci este unul dintre absenţi, dar s-a dus la cele veşnice şi nici că-i pasă).

Să-i numeşti totuşi, pe cei 35, „judecători”, e mult şi nelalocul lui spus. E dreptul lor de cărturari să scoată în evidenţă valori (chiar cu riscul punerii în mişcare a resorturilor vanităţii) şi, cumva, să le ierarhizeze, chit că poezie/ ierarhie pare (şi este) o rimă minoră. Când vorbim despre chemarea la judecată a poeţilor, lucrurile trebuie nuanţate, ca să nu se considere că am coborât poeţii în mundan, târându-i în „instanţă” (oricare ar fi ea), ca pe infractorii/ penalii de drept comun. Ar fi o nedreaptă prăbuşire în inesenţial, o măsluire a raportului dintre revelaţia eternităţii şi experienţa temporalităţii. Să spunem, mai degrabă, că avem de-a face nu cu „judecători”, ci cu câţiva oameni de cultură (unii chiar cu studii de specialitate, respectiv Limbă şi literatură, estetică, teoria literaturii, stilistică ş.a.m.d.), chemaţi să facă parte dintr-o sită/ filtru de valori şi care încearcă să depăşească stadiul psihologic defetist, conservator, ostil sincerităţii, care ucide spiritul critic.

Fără intenţia de a duce în derizoriu lista celor 100, nu pot să nu remarc faptul că acest demers al „României literare” poate fi interpretat şi ca faptă penală (de către omişi), şi ca act justiţiar (de către cei prezenţi acolo, unii – beneficiari şi ai unei imagini de sine neconforme cu realitatea), şi ca joc/glumă, şi ca experiment, şi ca... talmeş-balmeş.

**3**. Ne aflăm într-un moment în care valoarea unei opere nu mai este reflectată, ca la George Călinescu, de analize şi de numărul de pagini alocat într-o lucrare critică, ci de liste. Valoarea (cota de critică) şi succesul (cota de piaţă) au devenit irelevante, din mai multe motive. Pe de o parte, din cauza amestecului pestriţ de persoane avizate şi neavizate care se ocupă cu „critica de întâmpinare". Cititori obişnuiţi, poeţi şi prozatori minori, redactori de publicaţii mai mult sau mai puţin obscure scriu la comandă despre tot felul de cărţi, greu de acceptat la o lectură onestă, trecându-şi în CV titulatura de „critic literar". Avem o inflaţie de asemenea critici, în deplin acord cu inflaţia de poeţi. Nu-i rău că se scrie, ar spune cineva, dar cronicile la comandă fac mult mai dificilă cernerea valorilor.

Pe de altă parte, succesul la public este strâns legat de politicile de promovare ale editurilor, de modul cum acestea înțeleg să speculeze orizontul de așteptare al cititorilor și să facă profit. Avem edituri câtă frunză și iarbă, unele serioase (câteva), altele de cartier ori de scară la bloc (cu nemiluita). Nu toate publică și altceva decât maculatură sau literatură manelizată, căci maneaua pare nemuritoare în mahalaua care-am devenit, cu sau fără voia noastră. Acceptarea necritică, bazată pe succesul la public, a dus, de exemplu, la situația în care „De ce iubim femeile?" să treacă drept cea mai bună (mai bine vândută) carte a lui Mircea Cărtărescu, ceea ce este jignitor pentru autorul „Orbitorului" (carte bine cotată la bursa critică, dar jenant de puțin citită). Cât despre volumele de versuri ale lui Cărtărescu, poet canonic, desigur, să recunoaștem că tot „Levantul" are o mai bună circulație, poate și datorită faptului că un oarecare om politic (fost președinte al țării) se chinuiește de peste un deceniu s-o citească.

Potrivit domnului Nicolae Manolescu, poet canonic ar fi cel care a trecut prin sita valorică a criticilor literari avizați (păcat că avem atât de puțini în acest moment) și are succes la public (Adrian Păunescu umplea stadioane întregi), căci, așa cum spunea și Adrian Marino, în „Biografia ideii de literatură", «canonul nu reprezintă decât oficializarea postulatelor, normelor și codurilor acceptate și respectate de comunitatea cititorilor, într-un anumit context și perioadă istorică. El singur decide, în esență, ce înseamnă literatură „mare" sau „subliteratură", „modernă" sau „clasic perimată", „centrală" sau „periferică" etc. Proces de esență „democratică", rezultat al preferințelor generale ale cititorilor». H. Bloom își fundamenta teoria canonică pe alte principii (stranietatea, deci originalitatea de fond, anxietatea, adică acea necesară stare de neliniște, de tensiune afectivă, plus anxietatea influențelor). Dacă ar fi să trecem lista noastră canonică prin filtrul lui Bloom, cred că am reduce-o atât de mult, încât n-am mai putea vorbi despre o listă.

Citind și răscitind lista celor 100 (bazată pe centralizarea unor opțiuni personale), am avut impresia că parcurg fie cuprinsul unui dicționar de scriitori, fie un extras din programa școlară de dinainte de 1989 – cu prea puține excepții. Or, o astfel de listă, ca și canonul, de altfel, ar trebui să reflecte faptul că literatura este în continuă mișcare, că ea nu poate fi confundată cu o planșă pe care o prinzi în stinghii de lemn pe un perete.

**4**. O viziune fără iluzii și orgoliu asupra istoriei noastre literare ne-ar obliga să recunoaștem ceea ce știe orice profesor de Limba și literatura română, și anume că avem trei momente esențiale de schimbare a paradigmei: momentul Eminescu, apoi Arghezi și Nichita Stănescu. Adoptarea „canonului" a extins aceste momente, astfel că, după cum spune dl. Manolescu, putem vorbi despre un canon romantic-național (și postromantic) al generației pașoptiste, „formularea sa limpede" găsindu-se în „Introducție la *Dacia literară*", apoi despre canonul clasic-victorian (1867-1916), continuând cu canonul modernist care „ocupă întreaga epocă interbelică, anticipat de mișcarea simbolistă de la începutul secolului și nu doar prelungit până în 1947, dar retrezit la viață de neomodernismul anilor 60-70" (v. Nicolae Manolescu, „Istoria critică a literaturii române", pag. 17); în ordine cronologică, ultimul canon ar fi cel postmodernist. Cu alte cuvinte, paradigma s-a schimbat de mai multe ori decât credeam noi, cititorii, ceea ce, până la urmă, este explicabil din punct de vedere metodologic: scăpată de sub presiunea ideologică, critica literară trebuia să găsească alte modalități de abordare a fenomenului literar, atâta vreme cât „toți scriitorii introduși silnic în programele de școală ori editoriale au dispărut de la o zi la alta".

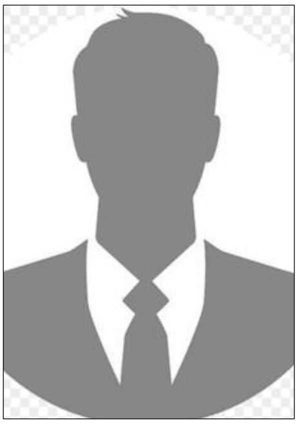
Lista din „România literară" le face totuși dreptate marilor excluși după „revoluție", așa că-i regăsim și pe Mihai Beniuc ori Maria Banuș, și pe Eugen Jebeleanu, și pe Zaharia Stancu, și pe Nina Cassian – cu alte cuvinte, „canonul proletcultist" este bine reprezentat; mai lipseau Dan Deșliu, Victor Tulbure, George Lesnea ori Veronica Porumbacu &comp., și tabloul de familie era complet!

Am înțeles de ce lipsesc poeții care ilustrează canonul romantic și pe cel clasic-victorian (Centenarul Marii Uniri înseamnă 1918-2018), așa s-a convenit la întocmirea listei și nu trebuie comentat. În rest, trebuie să recunosc, sunt prezenți aproape toți scriitorii pe care i-am întâlnit în manualele de Limbă și literatură de pe care am învățat acum câteva decenii, plus câțiva alții pe care i-am studiat la facultate (am avut, la Iași, profesori deschiși la minte) sau i-am întâlnit doar în revistele literare (mă refer la poeți ca Leonid Dimov, Ion Gheorghe, Petre Stoica ș.a.). Poet canonic înseamnă, printre altele, nu numai poet reprezentativ/ de certă valoare, ci și poet demn de a fi studiat în clasă, deci important în formarea gustului pentru literatura de calitate a generațiilor tinere. Este un lucru bun că, după evenimentele din decembrie 1989, a dispărut presiunea ideologică și că nu mai putem vorbi despre imixtiunea politicului în treburile literaturii. Nu trebuie ignorată, însă, influența factorilor care, pe lângă cota de critică și cota de piață, contribuie la scrierea canonului (care canon, spune dl. Manolescu, „se face, nu se discută. Aceasta ar trebui să fie axioma" – v. op. cit., pag. 16); ar fi vorba de acei factori morali, sociali și, mai cu seamă, religioși, care au determinat includerea pe listă și a lui Radu Gyr (toată compasiunea și tot respectul pentru acest poet martir), și a lui Grigore Vieru (cu o remarcabilă contribuție la apropierea de patria mumă a fraților de dincolo de Prut), și a lui Arcadie Suceveanu (poet stimabil, de altfel).

Sigur că sunt destul de mulți poeți excluși (nu văd de ce aș purcede la o enumerare pur subiectivă, eu nefiind critic, ci doar onest cititor/iubitor de literatură) și destul de mulți poeți care nu întrunesc chiar toate criteriile de selecție la „îmbrânceala canonică" (sintagmă a lui Marius Chivu). Totuși, nu cred că trebuie să vorbim despre „supraevaluare", atâta timp cât, cu puține excepții (v. poeții pe bună dreptate considerați „proletcultiști"), pe listă sunt trecuți poeți autentici. Orice listă are caracter restrictiv/limitativ, ca expresie a subiectivismului celor care o fac, a elitismului de care vrând-nevrând dau dovadă și, dacă trebuie să-i aducem o critică, ea se bazează pe o agresivă expresie a masculinității dominatoare. E ca și când, cu puține (dar notabile) excepții, poete n-ar prea avea România (sau ar avea, dar nu de trecut în liste importante pentru țară și popor).

**5**. Canonul este stabilit de epoca în care a fost scrisă opera, manifestându-se ca expresie a autorității și ierarhiei literare consacrate. Iar instanțele critice canonizante,

respectiv criticii literari dintr-o anumită perioadă, pot include sau exclude nume, pot supraevalua sau duce în derizoriu câți poeți consideră ele că merită acest lucru. Să spunem că „România literară” nu propune totuși o listă în totalitate preferențială, expresie a unui sistem normativ închis, restrictiv; căci, spune dl. Gabriel Chifu, „văzând rezultatele, am descoperit prezent, între cei nominalizați, numele unui poet care, în ultimii ani, a atacat continuu, vehement și incorect atât USR, cât și redacția revistei noastre, în bloc, dar și individual. L-am descoperit între cei o sută și m-am bucurat. Întrucât sunt convins că aceasta reprezintă singura modalitate prin care o publicație literară poate să-și probeze viabilitatea, legitimitatea critică: despărțind net persoana de scrierile sale. Adversitatea pe care, eventual, i-o porți omului nu trebuie cu niciun chip să se răsfrângă asupra literaturii sale”. Cu alte cuvinte, lista este obiectivă, respectă valorile și, în mod sigur, va fi un punct de plecare în întocmirea listelor din viitor. Generațiile următoare de critici literari vor avea de unde pleca, de unde se inspira și ce demola cu entuziasm. Probabil că multe nume vor deveni irelevante, vor fi dezgropate, din negura istoriei literare, alte nume, vor apărea nume noi, așa că trebuie să ne păstrăm optimismul și să nu-i compătimim prea tare pe cei care nu sunt (încă) „listați”.



## UN DECENT

### „Lista umilinței”

Vorbim despre așa-numita *listă canonică* a scriitorilor din ultimul secol.

Niciun asemenea clasament nu are autoritate, este discutabil și relativ. În literatură nu se fac ierarhii, sunt imorale. Se fac exegeze, dicționare, istorii literare, nu liste. Timpul, evoluția criteriilor estetice, cititorii vor decide ce scriitori vor supraviețui.

Nu cred în liste cu scriitori. Prin natura lor, scriitorii nu sunt adecvați unor liste. Îmi amintesc de liste reprobabile, de felul celor pe care șeful clasei le făcea cu elevii care vorbeau, când profesorul întârzia sau lipsea un timp: *Te-am trecut pe listă, te-ai dus!*, amenința ștabul, consolidându-și supremația. *Cutare a râs, cutare s-a scărpinat, cutărică a clipit*... Pe el nu se trecea niciodată, orice ar fi făcut. Ne primeam pedeapsa, fără să protestăm, ca pe o fatalitate, fiind la discreția șefului, oricine ar fi fost acesta.

Apoi, listele umilinței, de intrare la un decident, de audiențe. Altădată, pentru diverse repartiții: de locuințe, de butelii, de televizoare color, pentru obținerea de bilete în stațiuni, la odihnă sau tratament. Mama, fiindcă aveam un singur salariu și eram cinci membri ai familiei, făcea caiete întregi de liste, cu prețurile cumpărăturilor, nedumerită întotdeauna că banii se terminau prea repede. Au fost listele (sinistre) cu autori puși la index, în anii ’50, listele caselor care trebuiau naționalizate, mai târziu demolate. Nu mai vorbesc despre listele electorale, ale pigmeilor veroși care ne conduc, despre listele rușinii, cu bieții oameni care nu au cu ce să-și achite datoriile către stat. Și alte feluri și feluri de liste. Problema devine dacă ești sau nu ești pe listă. Sunt liste care prejudiciază și liste care aduc beneficii.

Dacă n-ar fi fost lista, scriitorii ar fi fost toți la fel, egali în vocația de a scrie. Pe când așa, unii sunt, alții nu sunt. Cei care sunt devin, dintr-odată, mai importanți, cei care nu sunt rămân cum erau. La fel de puțin cunoscuți, la fel de puțin citiți de public, ca și ceilalți. Cum e să faci liste? Trebuie să ai curaj, tupeu, să tai și să spânzuri. Nefericită misiune. În fond, este un atentat la solidaritatea de breaslă. Poate că unii și-au dorit prezența pe o astfel de listă, probabil că alții se simt prost.

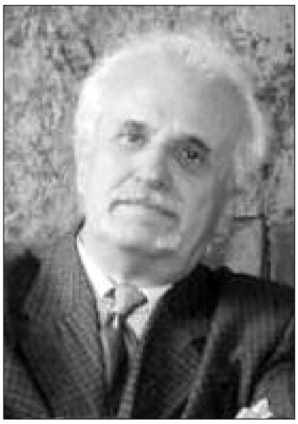
O sută de scriitori, pentru că au trecut o sută de ani de la Marea Unire! Peste o mie de ani, lista va fi cu o mie de scriitori. Și pe ce se vor scrie astfel de liste: pe inox, pe plăci de aur, pe plăci de marmură, pe pielea puținilor cititori? Și unde se vor păstra: în seifuri, pe alte planete, în cosmos? Oricum, hârtia suportă orice.

Cum ar fi arătat o astfel de listă, la cincizeci de ani de la Unire, în 1968?

Mult mai simplu ar fi fost la un an de la Unire, ar fi fost trecut pe listă un singur scriitor.

Cu emfază, a fost numită *lista canonică* (un cuvânt, din păcate, destul de abuzat).

Vanitatea strică grav literatura.



## RADU ULMEANU

### „Unele nume (canonice*) prezintă doar un interes cultural, prin funcțiile deținute sau prin rolul pe care l-au avut, grație acestora”

**1**. Orice discuție și pe orice temă cât de cât relevantă este legitimă și chiar necesară, deci nu văd de ce nu ar fi legitim să se discute despre o asemenea listă, cu atât mai mult cu cât din start se pretinde una „canonică”, termen cam hazardat și deosebit de sensibil în acest context. Nu e o impietate nici chiar să discuți despre canoanele liturgice, religioase. Dar în privința unor valori literare, s-ar putea totuși să comitem un sacrilegiu, mai știi?

**2**. Principial vorbind, când se apelează la un grup de arbitri într-un asemenea domeniu, trebuie să se pornească de la niște nume care sunt verificate și răsverificate din toate punctele de vedere. Or, lista celor 35 cam șchioapătă în privința notorietății câtorva dintre ei. Nu mulți, e drept.

**3**. Cuvântul „canonic” este la el acasă când se referă la cele sfinte, ținând de religie. Când depășește acest hotar, el tinde să capete un sens peiorativ, de aceea nu mi se pare prea fericită alegerea. Noțiunea are un caracter rebarbativ, însemnând cu totul altceva decât și-au dorit cei care au impus-o acestei liste, adică un poet care respectă și

urmează neştirbit „canoanele” stabilite de nu contează cine și care, prin acest respect, se autodesființează tocmai ca poet autentic. Desigur, nu e cazul majorității celor din această listă. De aceea trebuie să mergem cu gândul la alte înțelesuri ale cuvântului, întrebându-ne iarăși, în modul cel mai legitim, ce anume canoane respectă, ce exigențe satisfac aceste nume de poeți de prim rang, în marea lor majoritate. De tehnică literară? Versificație? Tematică? Atitudine? Și dacă da, în ultimul caz, față de ce, sau de cine? Pe de altă parte, a-i pune în aceeași înșiruire pe Blaga, Arghezi, Voiculescu, Bacovia cu unii ca Mihai Beniuc, Maria Banuș, Nina Cassian (de ce nu și Veronica Porumbacu?) mi se pare o impietate, vorbind doar de poeții trecuți la cele veșnice.

**4**. De fapt, niciun poet adevărat nu-l merită (titlul de „poet canonic”*), (acesta*) fiind unul depreciativ. Admiţând însă că termenul înseamnă cu totul altceva, se poate constata din nou că nimic nu e perfect, nici măcar această listă „canonică”. Desigur că mai încăpeau niște nume, după cum altele puteau să lipsească. Unele nume (canonice) prezintă doar un interes cultural, prin funcțiile deținute sau prin rolul pe care l-au avut, grație acestora. Mai apar însă nume insignifiante, care, puse alături de cele mai grele, stârnesc zâmbete, în cel mai bun caz. Apoi, pe listă am găsit un singur poet din Basarabia, Grigore Vieru, și unul singur din Bucovina răpită de Stalin, dar stabilit și el la Chișinău, Arcadie Suceveanu.

Obiecția fundamentală ar putea fi însă că grupările, categorisirile nu trebuie să însemne în niciun caz aducerea tuturor la același nivel, acesta fiind, din păcate, rezultatul final al unei asemenea înșirări, ca mărgelele pe ață, cum spunea Eminescu.

**5**. Nu știu ce va fi peste 20 de ani, dar nu cred că există peste ani vreun risc al repetării unei asemenea liste, pe criterii de nimeni știute. Și dacă, totuși, ar mai apărea una, nici riscul dispariției unor nume cu adevărat mari din lista de față.

**6**. Nu cunosc alte liste de gen, și mă felicit pentru asta.

**Notă**
* Parantezele marcate cu asterisc aparţin redacţiei.



## DANIELA VARVARA

### „Rezultatul publicat de revista fanion a Uniunii Scriitorilor din România nu pare a fi atât de aproape de obiectivitatea istorico-critică a unui canon greu atacabil”

**1**. Este nu numai legitim, ci chiar util să discutăm despre canon. Măcar ca exerciţiu de analiză de pe margine, fie el şi ignorat, păstrat mereu acolo ca într-o maşinărie centrifugă. Tocmai pentru că suntem situaţi pe această poziţie periferică, am putea privi mai detaşaţi, cu condiţia să avem habar de istoria literaturii române (cel puţin). Din punctul meu de vedere, lista canonului nu poate rămâne închisă aşa. Nu la nesfârşit. Nevoie era, ca în toate literaturile lumii. Măcar noi pentru noi, dacă numele româneşti nu se regăsesc în canoanele occidentale (nu aşa cum credem noi că ar merita). Dacă nu trăim într-o dictatură (şi eu sper că nu), avem nevoie de acest gest „democratic” de a discuta ceea ce încearcă a se fi conturat într-un canon. Iar un canon, atâta vreme cât nu este vorba de cel religios (al textelor biblice, de exemplu, canoane care au avut şi ele nevoie de dezbateri, de concilii, pentru a se definitiva), nu poate fi închis, nu etanş. Deşi însăşi ideea de canon presupune o stabilitate a etalonului, cred că, în această variantă propusă de *România literară*, trebuie să rămână o scenă deschisă, una a dezbaterii ca cea mai bună soluţie de încercare a unei (vremelnice, oricum) stabilizări sau impuneri. Discuţiile pro şi contra, mai ales acestea din urmă, au început imediat după publicarea listei, cum era şi normal. Cred că şi în literatură, atunci când vrei să dai istoriei nume care să nu fie contestate peste decenii sau secole, ai nevoie de serioase dezbateri. Or, o consultare a 35 de critici, poeţi, activişti literari, privind acest atât de dificil subiect, nu cred că poate stabili o listă definitivă, irevocabilă. Mai mult, chiar coordonatorul proiectului, criticul Nicolae Manolescu, recunoaşte atât „caracterul **presupus** canonic” (s.n.) al poeţilor, cât şi existenţa unor „excepţii izolate” de judecată incorectă. Aşadar, criticul pare chiar a invita la dezbatere.

**2**. E o întrebare delicată. În linii mari, cred că sunt evaluatori de încredere. Unii pot fi partinici, dar nu pot eu să îi judec. Nu cunosc valoarea profesională şi morală (de ce nu?) a unora dintre ei. După cum sunt nume cunoscute (nu neapărat în această listă), în ale căror cronici de întâmpinare sau eseuri critice nu regăsesc o linie suficient de verticală, tot aşa pot fi - şi sunt - nume cu o mai slabă rezonanţă în care, însă, pot avea încredere. Apoi, mai e vorba şi de anumite tipare de analiză şi de gândire critică - de ce nu? -, de şcoli, de grupări literare, de relaţia cu „centrul” etc. Cred că procedura de selecţie tinde spre obiectivitate. În definitiv, şi judecata mea de valoare este subiectivă.

Oricum, marele absent din lista juraţilor este Gheorghe Grigurcu, în a cărui opinie estetică în materie de poezie cred, pentru că m-a convins nu numai prin abilităţile de analiză a fenomenului liric, ci şi prin consecvenţa gândirii sale critice şi justeţea poziţionării în diferite dezbateri de gen. La fel, din rândul celor care au decis selecţia lipsesc cercetători literari relativ tineri, de forţă în acest moment, cu un bogat exerciţiu critic.

Întocmirea unui canon presupune o mare complexitate de elemente în care pot fi circumscrise chiar şi contradicţii. El este, oricum, discutat şi disputat. Dar cele mai legitime voci cred că sunt cele care au legătură directă nu numai cu opera în sine şi cu cercetarea literară, ci şi cu transmiterea ei sub forma unor *curricula*. Aşadar, aş zice că e nevoie de un complex de factori care să intre în analiza

şi stabilirea unor poeţi-etalon. Poate o astfel de echipă ar fi mai uşor validată. Asta, dacă ne luăm, spre exemplu, după ce s-a întâmplat cu celebrul canon occidental întocmit de Harold Bloom. Poate că ar trebui contracarate unele tendinţe ideologice sau mai degrabă partinice. Sau, dimpotrivă, aceste tendinţe ar fi insule concentraţionare de semnificaţie discursivă? Iată o întrebare. Pot fi şi altele: predomină - sau ar trebui să fie aşa - strict criteriul estetic (maiorescian la noi)? Există coerenţă în întocmirea unei astfel de liste? Dacă da, în ce locuri, când şi pe ce criterii poate fi atacată? etc.

Aici pot intra în discuţie canonul criticii, principiile după care au fost alese operele şi implicit electorii. Dar, cu cât numărul acestora din urmă e mai mare şi provenienţa lor mai variată, cu atât, sociologic vorbind, se obţine un răspuns mai aproape de obiectivitate. Şi totuşi, rezultatul publicat de revista fanion a Uniunii Scriitorilor din România nu pare a fi atât de aproape de obiectivitatea istorico-critică a unui canon greu atacabil. Poate că unora le lipseşte viziunea. Altfel, cum să îmi explic prezenţa unei poezii ca cea a autorului care semnează *Laudă lucrurilor* în această listă? Că despre respectarea unui criteriu estetic nu poate fi vorba, nici a unuia epistemologic.

**3**. Din capul locului, afirm că această căciulă de 100 de poeţi este prea mare pentru capul literaturii noastre, fie ea şi de 100 de ani, aşa cum s-a vrut iniţial, pentru că, în final, au ieşit la socoteală vreo 88. Nu sunt nici 100, aşa cum era obiectivul proiectului, nu e respectat nici punctul 0 (1918), şi nici cel terminus. Să fi fost propunerea doar un heirupism patriotic, aşa, de dragul cifrei magice la care a ajuns draga noastră ţărişoară?!

Dar să revin la termenul de canon, ca să pot vorbi, apoi, despre cel de poet canonic. Cred că, în sens larg, putem accepta un canon de tip epistemologic, adică în acord cu tradiţia unei gândiri socio-culturale a momentului. Au trecut 30 de ani de la ieşirea din dictatura comunistă, am (re)exersat libertatea de exprimare şi de alegere a valorilor, avem acces la circulaţia ideilor, la Occident, la diferite studii culturale, la dialog şi mai ales putem privi cu oarecare detaşare evenimentele poetice ale secolului. Deci este un moment propice pentru închegarea unui canon literar. Mai ales că au fost scrise câteva istorii ale literaturii române, dicţionare de literatură/ autori, care pot constitui elemente ale unui cadru canonic, măcar la nivel consultativ.

Traversând mai multe paradigme, de-a lungul celor, să zicem, o sută de ani, literatura, pentru a fi inclusă într-o listă canonică, trebuie, în primul rând, să rămână pe făgaşul principiilor estetice, căci ea este autotelică, şi nu aservită unor interese, de orice natură ar fi ele (politice, sociale, etnice, ideologice, de grup etc). Canonul este totuşi o convenţie, la stabilirea căreia participă mai mulţi factori.

Aşadar, pentru mine, poet canonic înseamnă, în primul rând, un poet care a demonstrat că scrie o poezie valoroasă sub aspect estetic (şi aici poate interveni, desigur, judecata de gust), care aduce o contribuţie marcantă istoriei literare, prin conturarea precisă a unei poetici personale, sau care poate răspunde ori nu unei estetici de grup/ generaţioniste. Limbajul joacă şi el un rol important în configurarea unei opere poetice. Iar eu vreau să citesc şi să judec textul şi estetico-poetic, şi lingvistico-poetic, adică, pe linia dintre cei doi mari poli: *poesis* şi *poiein*. Mai mult decât atât, pentru a primi statutul de canonic, un poet cred că are nevoie de recunoaştere critică şi de consacrare, iar aici intervine treaba specialiştilor, a revistelor, a promotorilor literari. Între cele două axe (estetică şi socială) ar trebui să existe un echilibru, care, în fapt, este destul de fragil. Poetul canonic este cel care creează poezie de înaltă ţinută (literar-estetic vorbind), rezistentă timpului şi modelor, spaţiilor culturale (de exemplu, un poet din exil care scrie în alt context să poată fi digerat, asimilat, gustat şi propulsat în spaţiul literaturii materne). Principalele trăsături care cred că ar trebui să caracterizeze creaţia unui poet canonic ar putea fi sintetizate astfel: valoare estetică, limbaj poetic inovator, amprentă stilistică proprie, reprezentativitate, recunoaştere.

**4**. În opinia mea, da, în lista propusă sunt poeţi pentru care titlul de *canonic* e prea înalt, fie şi în contextul în care acceptăm numărul de 100 pentru cei 88 de ani la care se face referirea. Poate că statutul de mare critic şi prozator al lui G. Călinescu e de vină pentru încadrarea sa în lista poeţilor. Mi se pare prea mult. Mult prea mult! Ce critici literari îl validează pe Călinescu drept poet şi pe ce criterii? Pentru mine este total nereprezentativă poezia lui, raportată şi la propria creaţie, şi la contextul literar, insignifiantă - privită acum, peste decenii. Într-un secol de literatură poetică, *Laudă lucrurilor* nu are ce căuta, oricât de săracă ar fi producţia lirică a veacului respectiv (şi nu este chiar atât de săracă!).

Alt exemplu: Mihai Beniuc. Chiar merită acest loc? Dacă el da, de ce nu şi Al. Toma, tot cu o poezie proletcultistă, cu un limbaj la fel de sărac şi de frust, dar la fel de răsplătit de regimul politic pe care l-au slujit amândoi? La fel şi Zaharia Stancu, „intelectualul de serviciu al regimului”. Dacă poate rămâne ceva din opera sa aservită politic, aceasta este proza, nicidecum poezia, pentru că celei din urmă îi lipsesc forţa lirică, viziunea, reprezentativitatea.

Sorin Mărculescu? Nu ştiu. Cred că va rămâne mai degrabă ca traducător decât ca poet. Gheorghe Tomozei?! Ovidiu Genaru?! De ce nu Vasile Vlad, Gheorghe Istrate, Nicolae Ionel, George Vulturescu, Dan Coman, Radu Vancu ori Şerban Codrin? Gabriel Chifu?! De ce nu Paul Aretzu ori Magda Cîrneci?

Supraevaluată mi se pare şi creaţia poetică a unor valoroşilor critici literari, cum ar fi, de exemplu, cea a lui Ion Pop. Dacă distinsul teoretician, istoric şi critic îşi merită locul în lista canonică, de ce nu i s-ar rezerva unul şi lui Marin Mincu? (nu că aş fi de acord, ci doar aşa, pentru a păstra un echilibru...)

**5**. Lista canonică este un produs al canonului, al unui act de canonizare şi, ca orice produs, poate suferi îmbunătăţiri, ajustări, adaptări. Tocmai că e de pe acum discutabilă şi atacabilă, această listă va suferi modificări. Poate că, dacă dintre cei anchetaţi ar fi făcut parte şi critici/ cercetători din generaţia mai tânără (neapărat i-aş fi văzut pe Paul Cernat, Radu Vancu, Bogdan Creţu, Bianca Burţa-Cernat, Marius Chivu), nu erau aceleaşi nume, nu s-ar fi văzut această ruptură de generaţii şi nu s-ar fi pus problema „luării în stăpânire” a listelor/ literaturii. (Termenul mi se pare cam dur. Nu cred că e o posesie în forţă asupra fenomenului literar. Coexistă - chiar dacă inegal reprezentate - generaţii, literatură, evenimente... Mă rog... aceasta e o altă discuţie.)

La 19 ani după ce am trecut în alt mileniu, un Marius Ianuş nu poate fi trecut cu vederea, mai ales că a impus o nouă retorică poetică, fracturismul. La fel, mi se pare vizibilă confirmarea, destul de recentă, a unor tineri ca Miruna Vlada, Radu Vancu, Theodor Dună. Şi lista ar putea continua.

**6**. Este foarte dificil să alcătuieşti topuri poetice, nu prea cred în astfel de clasamente. După ce criterii sunt alcătuite? Cele mai multe se referă la relevanţă, la vizibilitate - strâns legată de marketingul literar (ceea ce la noi lasă de dorit). Şi atunci cum le alcătuim? Cele mai citite/ vândute, cele mai comentate, cele mai.., cele mai... Spre deosebire de topuri, care pot fi făcute de către aproape oricine, listele canonice au la bază totuşi un canon critic, estetic. Deci, mă văd nevoită să fac distincţie între liste şi topuri. Şi atunci compar lista *României literare* cu cea a *Poesisului internaţional*, care mi-e mai la îndemână. Cea de a doua mi se pare mai echilibrată, dar ea nu dă poeţi, ci titluri de volume, pe decenii. Este mai consecventă unui principiu de alcătuire pentru o listă canonică, faţă de prima luată în discuţie, care amestecă un pic criteriile de selecţie (cel puţin la prima vedere).

În opinia mea, lista propusă de *România literară* are nevoie de intervenţii pentru a se putea impune mai uşor ca listă canonică. Poate fi privită mai degrabă ca un exerciţiu de stabilire a canonului poetic.



## OVIDIU IVANCU

### „Sunt incluse multe, mult prea multe nume (…). În plus, figurează în listă poeți de valori inegale”

**1**. Ideea de „impietate” sau „sacrilegiu” este incompatibilă atât cu timpurile în care trăim, cât și cu literatura însăşi. Canonul literar nu e, asemenea canonului religios, acoperit de vreo pretenţie de sacralitate. Ba dimpotrivă, canonul literar însuşi nu e altceva, la limită, decât o judecată estetică afectată de spiritul epocii și de gustul personal al celor ce-l alcătuiesc.

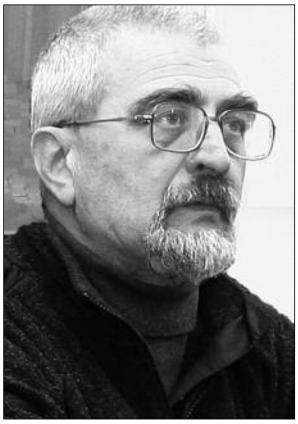
**2**. E foarte complicat, dacă judecăm în termenii aceştia. Evident, cei care au alcătuit lista respectivă sunt oameni cu certe merite literare. Orice listă s-ar face, va exista întotdeauna întrebarea dacă nu cumva numele de acolo ar fi putut fi înlocuite cu altele, îndreptățite să se exprime pe un asemenea subiect. Personal, privesc demersul de a stabili liste canonice ca pe o prăfuită convenţie. E nevoie de canoane ca să ştim cine mai intră prin manuale și cu ce interpretări obositoare mai chinuim elevii la examenul de capacitate sau bacalaureat. Altfel, în ceea ce ţine de literatura vie, astfel de liste valorează din ce în ce mai puţin, din fericire.

**3**. Aş începe, glumind, prin a spune că un poet canonic e un nefericit care va avea neşansa de a nu mai fi citit din plăcere. Ai intrat în canon, devii dintr-o dată „lectură obligatorie”, și textele tale sunt supuse odioaselor „comentarii literare”. Dincolo de asta, pentru mine un poet canonic este obligatoriu un inventator de limbaj artistic. Există poeţi care creează limbaj și poeţi care merg pe noua cărare deschisă de primii. Noi nu cred să avem mulţi asemenea inventatori de limbaj. Îi putem enumera: Mihai Eminescu, George Bacovia, Tudor Arghezi, Nichita Stănescu, Ion Barbu și Emil Brumaru. Sigur, e o selecție subiectivă, dar pentru mine, nu criteriul cronologic trebuie să primeze în alcătuirea unor asemenea liste. Sunt epoci din care nu prea ai ce selecta. Asta e, nu trebuie să resimțim vreo presiune... se întâmplă! Nici inflația de nume nu cred că e folositoare. Poate ar trebui să ne restrângem, așa cum spuneam, la inventatorii de limbaj. Asta nu înseamnă, desigur, că ceilalţi trebuie izolaţi. Cititorul își are mereu propria listă și propriile preferințe. În definitiv, nu cred să fie o așa mare realizare prezența pe niște liste, oricum ar fi ele alcătuite.

**4**. Nu m-aş lansa în astfel de speculaţii. Aşa cum arată, pare că intenția a fost de a alcătui mai degrabă o listă exhaustivă decât canonică. Sunt incluse multe, mult prea multe nume, în opinia mea. În plus, figurează în listă poeți de valori inegale. Poate că asta a fost și ideea.

**5**. Da. Sunt aici nume peste care nu cred să se poată trece. Sigur că Mihai Beniuc, Daniel Turcea, Radu Gyr, Nichifor Crainic, Adrian Păunescu sau Grigore Vieru (am enumerat doar câțiva) sunt poeți ai contextului. E foarte posibil ca, atunci când contextul în care s-au exprimat va fi cu desăvârșire străin noilor generații, ei să intre într-un con de umbră. E, însă, imposibil să ignori nume ca George Bacovia, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Emil Brumaru sau Mircea Dinescu (din nou, lista e incompletă). Mulți dintre ei se confundă cu însăși istoria poeziei românești. Nu-i mai studiezi, nu mai înțelegi cum de s-a ajuns să vorbim azi așa cum vorbim, să scriem așa cum scriem, să gândim așa cum gândim.

**6**. Mă amuză orice idee de top sau listă. E aici o doză de comercial pe care, pe de o parte, o înțeleg. Nu cred, însă, că trebuie luate foarte în serios topurile și listele. Pentru unii contează, e adevărat. Ele nu reflectă altceva decât o fotografie a momentului. Interesantă, palpitantă, asemenea unui bun roman polițist, dar fatalmente perisabilă.



## FLORIN DOCHIA

### „Lista lui Călinescu nu a rezistat vremii decât parţial, Lista lui Manolescu va avea (are) aceeaşi soartă”

**1**. Orice se poate comenta. Poţi fi sau nu de acord cu ideea de „listă” sau cu lista însăşi. Se poate pune sub

semnul întrebării chiar ideea de „listă canonică” într-un secol XXI în care numai de canon nu poate fi vorba în peisajul artistic local şi mondial. Vetusteţea unei asemenea întreprinderi nu este ceva ce poate fi trecut sub tăcere. Dar sunt opinii exprimate liber, iar opiniile despre actul artistic şi rezultatul său nu au fost şi nu sunt niciodată definitive, au, firesc, o încărcătură consistentă de subiectivitate. Desigur, pot exista, convenţional, unanimităţi, dar cum gusturile nu se dispută, este în drept orice grup să îşi afirme afinităţile; doar când şi le vor afirmate ca definitive şi absolute, ne putem interoga asupra legitimităţii.

**2**. Nu există „cei mai potriviţi în a decide” ceva absolut în arte, *y compris* literatură. Totdeauna vor fi aleşi numai unii şi vor fi lăsaţi deoparte alţii. De fapt, nici nu avem aici o decizie, este rezultatul unui sondaj (anchetă?) nici măcar profesionist, din punctul de vedere al ştiinţei sondajelor (a se consulta Septimiu Chelcea). Sunt convins că aceia care au participat nu sunt unanimi în a crede orbeşte în lista finală rezultată şi publicată. Activitatea literară a unora poate să-i facă mai credibili sau mai puţin credibili ca „judecători”, pentru cineva care s-ar vrea oarecum obiectiv. Dar existenţa operei şi dreptul lor la opinie nu li le poate nega nimeni de bună credinţă, cunoscător al vieţii literare româneşti contemporane. Este foarte posibil ca un grup diferit de participanţi la sondaj să ajungă, totuşi, la rezultate sensibil asemănătoare, după opinia mea, între 70 şi 90 la sută. Poate că e de preferat, spre edificare axiologică, o listă de acest fel, decât o Listă a unui singur părerolog.

**3**. Un poet canonic nu este nicidecum unul care „canoneşte” cititorul, ci unul care se impune public(ului) drept personalitate creatoare distinctă, este citit constant de-a lungul timpului, a adus cu poezia sa o viziune originală acceptată, admirată şi valorificată de cei care i-au urmat. Adesea, cititorul obişnuit poate avea preferinţe diferite de ale criticului profesionist. Dar el se va orienta şi după ceea ce specialistul îi va recomanda. Timpul va alege şi, chiar dacă o sută de „canonici” mi se pare exagerat pentru un secol, măcar vreo 30 de nume au dreptul să fie recunoscute astfel.

**4**. Am spus deja: nu toţi sunt poeţi canonici. Sunt poeţi cunoscuţi, citiţi, dar fără contribuţii încadrabile ca fiind canon. Aron Cotruş, Nichifor Crainic, Al. Philippide, Horia Stamatu, Ştefan Baciu, Dimitrie Stelaru, Maria Banuş, Mihai Beniuc, Constant Tonegaru, Florin Mugur, Ion Horea, Gheorghe Tomozei, Petre Stoica, Cezar Baltag, Nicolae Prelipceanu, Sorin Mărculescu, Ovidiu Genaru, Arcadie Suceveanu, Viorel Padina sunt poeţi mai mult sau mai puţin remarcabili şi întrutotul respectabili, dar nicidecum canonici. Medicul cvasi-coşbucian Alexandru Miran nici nu ştiu de ce ar încăpea pe o listă cu primii 500 de poeţi români de neocolit ai secolului XX. Ca traducător, desigur, are merite incontestabile. Poetul G. Călinescu canonic??? Să avem iertare! Cum vă sună „celebrele versuri”: „O, tu, cu ochi albaştri, cât de frumoasă eşti! / Aşa desigur sunt făpturile cereşti, / Pe care le vedeam, copil, întraripate, / Cu câte-un crin în mână şi pletele pe spate.”? Sau „Smerit pe boltă am privit / O stea ce-aseară s-a ivit / Printre atâtea feluri / Ce sclipesc pe ceruri. / Ce poate să însemne ea, / Nefiind eu noul Messia, / Nici Alexandru Machedon, / Nici cap de oşti cu groaznic zvon, / Nici sfânt din cei ce merg la rai, / Ori peste mari noroade crai, / Neavând eu falnic nume / Pe această lume? / Când colo, totuşi, când aici.” Canon de secol XX? Marele critic a avut grijă să „rateze” toate celelalte genuri literare! Cinste lui!

**5**. Nu cred nimic cu privire la viitor. Voi vedea atunci ce şi cum va fi. După optzecişti, se poate spune că au mai apărut doi-trei poeţi care ar putea fi socotiţi canonici... poate cinci, dintre douămiişti, ultima mişcare relevantă, coerentă în poezia românească. Au făcut cumva „şcoală”, au adus noutate de viziune, aşa cum înaintea lor făcură alte două „generaţii” – ’60 şi ’80. Va fi, aşa cum este totdeauna, chestie de gust al epocii, poate şi de modă. Lista lui Călinescu nu a rezistat vremii decât parţial, Lista lui Manolescu va avea (are) aceeaşi soartă. Sondaje de acest fel sunt utile pentru a fixa o stare a receptării dintr-un moment istoric şi social, dincolo de imaginea particulară şi parţială a unui singur jurat literar. Se aşteaptă şi altele, poate chiar în revista domniei voastre!

17 iunie 2019



## CHRISTIAN W. SCHENK

**„Marea greșeală într-o listă canonică (…) este de a se introduce pe ei înșiși sau prietenii, cum este cazul listei de care vorbim, care sub nici un aspect nu poate fi nici valorică, nici obiectivă!”**

**1**. O listă „normalizată”, canonică? Mi se pare o impietate să alcătuim o astfel de listă, nu să o comentăm, dacă totuşi există, pe aceasta. Sunt atâţia poeţi care lipsesc, iar alţii - dacă e s-o luăm la abstract – lipsesc chiar fiind prezenţi. Cine hotărăşte la urma urmelor valoarea unor poeţi? Nu trebuie să uităm clasificarea lui Eugen Lovinescu; cum a văzut el unii poeţi ca fiind minori sau cum/unde l-a situat el pe George Bacovia. De altfel, observ lipsa unor critici de valoare care nu și-au exprimat părerea. În fine, să mergem mai departe.

**2**. Nu cunosc criteriile lor valorice, iar la unii am chiar dubii, nici de unde și până unde se ajunge la numărul de 100? De ce nu 99 sau 101? Doar fiindcă este o cifră rotundă? 100 de ani, o sută de poeți? Nu cred că este posibilă o evaluare cât mai aproape de adevăr, mai ales că nu putem caracteriza, în acest sens, adevărul (mai ales pe cel prezent).

**3**. Nouă poeți lirici au reprezentat un canon al Greciei antice, nouă care au fost considerați vrednici de studiul critic al cărturarilor din Alexandria Elenă. Deci nu o sută și

nicidecum într-o perioadă de o sută de ani. Poezia acestor autori este în mod tradiţional împărţită în poezie corală şi lirică monodică. Această separare este, oricum, chiar şi astăzi discutată, controversată, discutabilă.

Prin „poet canonic” înţeleg „în conformitate cu regulile”, dar care sunt acestea, mai ales în lirică? Cei 100 de poeţi de pe listă? Nicidecum, nu toţi pot fi numiţi „canonici”, mai ales cei care încă nu şi-au definitivat opera; deci aceşti 100 de ani mi se par aberanţi.

**4**. Desigur, cum am mai spus, poeţii fără operă definitivată (cei în viaţă) nu au ce căuta pe o astfel de listă. Nu mai are sens să-i înşir; e clar. Ei vor fi „canonizaţi” de generaţiile viitoare.

Lipsesc, după părerea mea:

**Adi Cusin**
**Alexandru Lungu**
**Constantin Oprişan**
**Emil Manu**
**Eugenia Adams-Mureşanu**
**Florenţa Albu**
**George Almosnino**
**George Astalos**
**Gheorghe Tomaziu**
**Gheorghe Ursu**
**Ioan Flora**
**Ioanid Romanescu**
**Ion Vatamanu**
**Nicholas Catanoy**
**Octavian Zegreanu**
**Radu Budişteanu**
**Ştefan Baciu**
**Valeriu Anania**
**Victor Bârlădeanu**
**Victor Felea**
**Zahu Pană**

**5**. O parte dintre ei vor fi cu siguranţă păstraţi, alţii vor dispărea, iar alţii le vor lua locul. Marea greşeală într-o listă canonică (sper că cei din generaţia 2000 nu o vor face) este de a se introduce pe ei înşişi sau prietenii, cum este cazul listei de care vorbim, care sub nici un aspect nu poate fi nici valorică, nici obiectivă!

În cele din urmă, nu voi întreba pentru întocmirea unei „liste canonice de poeţi” pe cei care nu s-au ocupat (prin studii, monografii, recenzii, traduceri antologice, dicţionare) în mod intensiv de alţi poeţi decât de ei înşişi!



## ANA DOBRE

### „Nu trebuie să încetăm să credem în suprema noastră iluzie – literatura. Pe ea o slujim, nu pe oamenii care deţin, la un moment dat, frâiele puterii în branşă”

**1**. „Nu cred că este vorba de legitimitate sau impietate, cât de dreptul de a ne exprima opinia într-o ţară democratică, europeană, care a aderat la valorile liberalismului. Pe de altă parte, literatura este domeniul exclusiv al subiectivităţii. Nu putem fi cu toţii de aceeaşi părere. Avem dreptul la propriul adevăr, la propria opinie, cu condiţia să avem acumulat în bagajul nostru cognitiv necesarul estetic pentru a ne putea pronunţa.

**2**. Îmi place să cred în profesionalismul şi sinceritatea literaţilor. Plec de la ideea bunei lor intenţii, a convingerii lor în temeinicia lucrului bine făcut. A existat vreo perioadă când oamenii au putut fi de o obiectivitate absolută?

Zilele acestea am reluat teza de doctorat a lui George Călinescu, *Avatarii faraonului Tlà*. În anexă, D. Vatamaniuc reface odiseea acestui doctorat. George Călinescu solicitase catedra, devenită vacantă, a lui G. Ibrăileanu (decedat în martie 1936). Universitatea Iaşi îl preferase pe Octav Botez, care o ocupă în mai puţin de trei luni. George Călinescu este obligat să susţină concurs, iar îndeplinirea tuturor formalităţilor îl ţine departe de această catedră aproximativ un an de zile. Iar când lucrurile par că se rezolvă, primeşte Conferinţa de Estetică şi Critică literară, pe care o ocupa ca suplinitor Octav Botez, nicidecum catedra lui G. Ibrăileanu, oferită în dar lui Octav Botez. În *Memorii*, Iorgu Iordan rememorează: „După moartea lui Ibrăileanu (martie 1936) i-a urmat la catedră Octav Botez, care era conferenţiar de critică şi istorie literară. N-a fost la înălţimea predecesorului său – de altfel mă întreb cine ar fi putut să fie”. Iorgu Iordan judeca în *prezentul prezentului*. Concluzia lui D. Vatamaniuc: „Am fi aşteptat să fie scoasă la concurs catedra lui G. Ibrăileanu, rămasă vacantă, şi nu conferinţa de critică şi estetică literară, care avea titular. Nu este trecut cu vederea nici faptul că Octav Botez era specialist în filosofie şi nu în istorie literară. Interesele locale şi adversităţile unor oameni politici au constituit tot atâtea piedici în calea afirmării uneia dintre cele mai mari personalităţi ale culturii româneşti”. (cf. G. Călinescu, *Avatarii faraonului Tlà*, Editura Junimea, Colecţia Eminesciana, Iaşi, 1979. Coordonatorul colecţiei: Mihai Drăgan; Ediţie îngrijită, prefaţă, note, anexe şi indici de D. Vatamaniuc). D. Vatamaniuc judeca *în prezentul trecutului*. Altă perspectivă.

Deduc din acest caz că oamenii pot fi extrem de subiectivi, dar şi faptul că omul talentat trece peste aceste subiectivităţi, nu se împiedică de ele. Nu pierd din vedere nici faptul că, pentru toţi, rămâne speranţa posterităţii. Cine mai vorbeşte astăzi de Octav Botez?... În timp ce George Călinescu este un reper fundamental.

**3**. E destul de confuză noţiunea de *canon* şi de *autor canonic*. Se aplică, însă, şi în programa şi în manualele de limba şi literatura română de liceu. Dacă luăm *stricto sensu*, *canon* înseamnă, conform DEX-ului:

**1.** „Regulă, normă bisericească;
■ Normă, regulă de conduită.
■ Ansamblul cărţilor sfinte acceptate de Biserică.
**2.** Pedeapsă dată de Biserică la călcarea unui canon
■ Fig. Suferinţă, chin.
**3.** Carte aşezată pe altar, care cuprinde anumite rugăciuni ale liturghiei.
**4.** Regulă fixă care face parte dintr-un ansamblu de procedee artistice specifice unei epoci; *p. ext.* regulă rigidă, formalistă.

**5.** Compoziție muzicală pentru două sau mai multe voci, care repetă la intervale fixe aceeași melodie.

■ Cântare bisericească; *p. ext.* cântec; glas”.

Niciun sens dintre acestea nu poate fi aplicat literaturii. Când îl aplicăm în literatură, cred că ar trebui să ne gândim la un *canon* al valorii estetice. Aparţin *canonului* acele opere care au trecut testul valoric al timpului și *autorii canonici*, autorii acestor opere. Dintre *autorii canonici*, lipsesc, astăzi, din manual, Alexandru Macedonski și George Coșbuc. N-a trecut opera lor testul timpului sau este vorba de erori de judecată estetică?

Atunci când un critic literar alcătuiește o astfel de listă, este cazul cunoscut al lui Nicolae Manolescu, el se va prevala de dreptul său, subiectiv, se înțelege, de a o alcătui. De acord că o istorie literară trebuie să aplice criteriul obiectivității. George Călinescu a întâmpinat tot felul de opoziții, acuzat, de asemenea, de subiectivitate. Chiar faptul că Ion Petrovici a refuzat să-l numească pe George Călinescu pe catedra, între timp, defunctului Octav Botez, s-ar fi datorat modului în care acesta îl tratase în *Istoria literaturii de la origini și până în prezent*... De! Zeii sunt și ei oameni!...

**4**. Astfel de liste s-au făcut și în județe. Este nevoie de o confirmare din partea confraților, de *recunoaștere*, în sensul folosit de Constantin Noica. Seamănă cu o listă a premianților, anunțată la sfârșit de an școlar. Nu toți premianții de la școală sunt premianți și în viață. Timpul va decide, iar aceste liste vor fi comparate, studiate pentru a le sublinia neajunsurile, caracterul nerelevant, subiectivitatea, idiosincraziile. În timpul vieții sale, Stendhal, de exemplu, nu s-a aflat pe nicio listă prioritară. Uneori, doar credința în valoarea propriei creații poate motiva mersul înainte, mai departe chiar de propriile limite. Cine știe, într-o zi ne poate vizita o capodoperă!

**5**. Deja am schițat o idee referitor la acest aspect. Valul generației va aduce pe creastă alte nume, alte priorități, alte *canoane*. Vor rezista, poate, părinții spirituali ai generației. Și ei, după acest model, își vor crea propriile liste care să-i legitimeze în fața lor înșile, să le legitimeze modul propriu de a înțelege valorile literaturii. Nu trebuie să încetăm să credem în suprema noastră iluzie – literatura. Pe ea o slujim, nu pe oamenii care dețin, la un moment dat, frâiele puterii în branșă. E unicul gest de loialitate pe care ni-l putem permite. Din modestie sau orgoliu.



## LUIGI BAMBULEA

### «Unii dintre poeţii care figurează în această listă sunt supraevaluaţi (şi consideraţi în mod eronat „*canonici*”)»

**1**. Cunosc iniţiativa publicistică a *României literare* din presa culturală (şi din media, unde a provocat o anumită, deloc complezentă, opoziţie). De altfel, ea este simptomul comportamental (din nefericire, recurent în spaţiul intelectual umanist) al unei viziuni parţiale despre dinamica unei culturi; mă refer la obsesia „listelor”. Amintesc încă de la început faptul că, la sfârşitul anului 2004, aceeaşi publicaţie solicitase (prin profesoara Ioana Pârvulescu) un clasament al celor mai importanţi 10 poeţi români, iar votul celor 34 de critici literari a produs o catagrafie cu totul previzibilă, desenabilă de orice absolvent de bacalaureat mediocru; a fost necesară pronunţarea a jumătate din critica serioasă a momentului pentru a se concluziona că cei mai semnificativi poeţi români sunt Eminescu, Arghezi, Bacovia, Blaga, Barbu, Stănescu ş.cl. (Mă pronunţ nu doar ca cercetător al canonului cultural, ci şi ca redactor şef al unei publicaţii intelectuale: este – sau mai este – sondajul de opinie un instrument eficient, în special în cazul evaluării „obiectelor” şi fenomenelor calitative? În opinia mea, răspunsul este negativ.) În fine, întrebarea dvs. – despre legitimitatea punerii în chestiune a demersului publicistic al *României literare* – îşi conţine răspunsul (sau, în orice caz, îl sugerează). În măsura în care o cultură este expresia vocaţiei critice a unei societăţi (iar cultura română modernă debutează cu criticismul junimist), comentarea gesturilor culturale este *în sine* legitimă (şi, deopotrivă, necesară, obligatorie). Noţiunile – esenţialmente religioase (şi necuantificabile, în plan cultural) – ale *sacrilegiului* şi *providenţei*, prezente în întrebarea dvs., au, sper, contextual, o conotaţie ironică. Altminteri, ele pot fi integrate doar unui discurs dogmatic (sau foarte naiv) despre cultură, care – am speranţa – nu ne este contemporan.

**2**. Pentru ca judecăţile unor critici *„să fie cât mai aproape de adevăr”*, nu este necesar ca aceştia să aibă *„aceeaşi”*, ci o similară *„valoare”*. (De altfel, evaluarea valorii este, în sine, un gest complicat şi, adesea, incert; compararea valorilor, nu mai puţin.) Sunt necesare însă competenţa ştiinţifică şi pertinenţa intelectuală (în limitele cărora se poate admite, de exemplu, indiferent de fluctuaţiile profesionismului critic, că Ion Vinea, Cezar Baltag sau Ion Mureşan sunt poeţi semnificativi). Este adevărat, pe de altă parte, că licitarea relevanţei estetice a poeţilor români inspiră orice altceva decât profesionism; este, dimpotrivă, un gest, el însuşi, ironic (personal amintindu-mi de *Filosofii la mezat* a lui Lucian din Samosata). În realitate, acest mod de organizare a unei tradiţii literare, operaţionalizat prin clasamente, liste şi referendum, este expresia (necesară a) unei viziuni precare asupra istoriei literare şi produsul (consecvent al) criticii impresioniste (cultivată, programatic, de autorul *Lecturilor infidele*, care este dl Manolescu); deşi poate fi, în egală măsură, un mod naiv de a trăi libertatea de expresie (interzisă în comunism şi pentru care plebiscitul rămâne – a demonstrat-o nenea Iancu – instrument eminent). Trebuind, de fapt, aşezată în context, lista pusă în discuţie de dvs. este rezultatul (previzibil) al ucazului manolescian *„Canonul se face, nu se discută.”* (Personal, văd în acest postulat traducerea culturală a principiului politic al statutului providenţial, maximal, autoritar chiar, şi totodată expresia unei crize narcisice de senectute.) Considerată o cantitate şi gestionată prin dictat al voinţei

suverane, memoria literară este, desigur, reductibilă, în mod birocratic, la un catalog rezonat de autori, titluri, „epoci" şi „curente"; în realitate, un astfel de „protocol" sistematizator nu a fost niciodată considerat ştiinţific în umanioare şi, ca urmare, nu a avut autoritate. (În plan subiectiv însă, poate fi înţeles caracterul irezistibil al modelului maiorescian, cu toate că acela a funcţionat într-un context cultural şi într-un tip de societate a cunoaşterii fundamental diferite de cele contemporane, în ciuda unor remanenţe – nu dintre cele pozitive – evidente.)

O anchetă asupra cotei de popularitate a autorilor are, desigur, ca instrument al unei cercetări, o semnificaţie particulară, din perspectiva sociologiei literare sau a esteticii receptării (şi, în actualitate, a *studiilor cantitative*, promovate de Franco Moretti), măsurând o evoluţie inerent fluctuantă (a gustului, a sensibilităţii, a valorilor estetice, chiar a autorităţii literare a unui scriitor, raportată la „achiziţiile" recente sau la *„anxietatea influenţei"*, care modifică retrospectiv „peisajul" literar, potrivit lui Harold Bloom); însă ambiţia prescriptivă, normatoare, legiferantă a acestui instrument este ilegitimă, ea trădând complexe de superioritate sau concepţii şi definiţii extrem de simpliste ale câmpului cultural sau ale mecanismului canonic. În fine, nu pot răspunde observaţiei dvs. privitoare la criticii absenţi, fiindcă nu cunosc modul în care a fost gestionată ancheta în redacţia revistei *România literară*. (Îmi imaginez însă că unii dintre aceşti critici au primit o invitaţie, declinând participarea, din motive asupra cărora nu putem specula.) O observaţie mai punctuală este aceea privitoare la inegalitatea competenţei respondenţilor: mulţi dintre ei nu au, realmente, vreo autoritate în perimetrul, riguros precizat şi complex, al liricii româneşti, iar statistica rezultată din conjugarea votului lor cu al respondenţilor competenţi riscă să devină de cifră nulă. Apoi, exceptându-l pe George Neagoe (care, însă, nu ştiu să deţină vreo autoritate în câmpul istoriei sau al criticii poeziei), toţi respondenţii au peste 40 de ani, iar media lor de vârstă se situează, cred, în proximitatea deceniului 7 de viaţă (adică în intervalul 55-60 de ani). Cred că nu trebuie să insist asupra consecinţei acestei împrejurări: ancheta are, inclusiv ca instrument de sociologie literară, o relevanţă scăzută, ea permiţând concluzii privitoare exclusiv la receptarea literară în generaţiile critice formate la limita superioară a anilor 2000 şi la cea inferioară a anilor '60; suntem, iertaţi truismul, în 2020…

**3**. Statutul de canonicitate constituie problema homerică a studiilor dedicate canonului cultural. Nu o putem rezolva aici, acum (deşi cel care vă răspunde are în lucru un studiu doctoral care îşi propune formularea unor răspunsuri şi soluţii). Însă, în ciuda simplificărilor inevitabile, nu este imposibil de rezumat tabloul indicilor de canonicitate, asupra cărora există un consens al teoreticienilor canonului sau al cercetătorilor memoriei culturale (de la Gadamer la Curtius, de la Halbwachs la Kermode sau de la Bloom la Nemoianu). Principial, un autor canonic este, potrivit figurii de stil folosite de un critic celebru, cel ale cărui opere *nu încetează să ne spună ceea ce au de spus*; mesajul lor are o relevanţă (tematică şi spaţio-temporală) extinsă, capacitatea lor de semnificare tinde spre infinit, elocvenţa lor nu este contextuală. (Tragicii greci, *Evangheliile* sau opera shakespeariană sunt, în acest sens, exemple clasice.) Într-un plan mai punctual precizat, cel al literaturii (în accepţia modernă, beletristică, a noţiunii), un autor canonic a probat performanţă estetică, a influenţat considerabil limbajul artistic (şi, în cazurile majore, inclusiv pe cel uzual), a renovat sau a optimizat formele de expresie literară, a produs mutaţii în tradiţia genului literar în care a performat, a modelat sensibilitatea şi imaginarul unor generaţii de receptori (fie ei scriitori sau doar public literar), a redimensionat, prin propria operă, definiţia curentă a creativităţii sau a literaturii înseşi, a oferit răspunsuri interogaţiilor anxiogene ale contemporanităţii şi, în mod eminent, a tematizat şi a oferit perspective mature şi ireductibile asupra unei agende problematice inepuizabile, perene (în care se înscriu: sensul existenţei, semnificaţia suferinţei, relaţia cu transcendenţa, istoria autohtonă sau universală, raporturile cu natura, dialectica spirit – materie, misterul iubirii, aporiile politicii, destinul uman [antum şi postum]). Pentru Hegel, de exemplu, o cultură ajunge la majorat doar în măsura în care oferă – prin autorii ei – o definiţie (fireşte, intuitivă, dar nu mai puţin revelatoare) a infinitului. Pot fi decelate cercuri concentrice (mobile, dinamice) ale unei memorii culturale, mişcarea şi conţinutul lor constituind identitatea unei epoci sau a unei culturi; unii autori au o poziţie privilegiată, alţii, dimpotrivă, una marginală; critica înregistrează şi justifică aceste poziţii, dar nu le poate întemeia (decât, cum este cazul criticii aservite, care a legitimat o literatură aservită, pentru intervale limitate). Fireşte că există instituţii cu rol (uneori, decisiv) în protocolul canonizării (iar ele abundă în epoca tehnocraţiei culturale): presa tradiţională, mass-media, reţelele de socializare, învăţământul, Academia, institutele de cercetare, editurile, muzeele, dezvoltatorii de programe culturale (guvernamentali sau „independenţi"). În acelaşi timp însă, *nu există*, potrivit judicioasei observaţii a lui Jürgen Habermas, *producţie de sens administrativ*. (O probează posteritatea – deloc onorantă – a tuturor scriitorilor proletcultişti sau, de ce nu, a unora dintre autorii încurajaţi şi promovaţi de *Junimea* [M. Cugler, Strat, Burlă, Lambrior]. Este, de fapt, cazul scriitorilor agreaţi de *establishment*, în toate contemporanităţile, din alte raţiuni decât cele strict estetice.) Aşa încât, canonicitatea unui poet se constată, ca un fenomen estetic irepresibil, odată obţinută perspectiva necesară aprecierii mărimilor, dimensiunilor, proporţiilor.

Uneori, ea este afirmată cu anticipaţie, intuiţia axiologică probând, astfel, abilitatea sau competenţa criticului girant. Din acest punct de vedere, scuzele cu care debutează ancheta în cauză – *„pe listă apar relativ puţine nume de poeţi tineri, care pot fi (sau sunt) promiţători, dar nu canonici"* – ne apar, întrucâtva, penibile, fiindcă semnificaţia acestui proiect publicistic ar fi rezidat în furnizarea de repere pentru evaluarea literaturii în devenire. În plus, în realitate, în (iar nu *„pe"*) lista evocată nu figurează *„relativ puţine"*, ci *nici măcar un* nume al vreunui poet tânăr, dacă veţi accepta, împreună cu mine, că cele 56 de primăveri ale ultimului debutant inclus –

totodată, mezinul listei – nu mai pot fi, cu toată îngăduinţa şi cu orice doză de umor, asociate tinereţii. Ca atare, nu înţeleg de ce este relevantă, în acest moment al veacului XXI, afirmarea canonicităţii a 90% dintre poeţii care figurează în lista *Rl*, canonicitate în legătură cu care, pur şi simplu, nu existau dubii sau litigii, şi în condiţiile în care ancheta acestei reviste evită programatic punerea în discuţie a canonicităţii unor autori cu statut încă incert (şi, în orice caz, absenţi din canonul curricular preuniversitar), cum sunt cei tineri. Amintesc modelul maiorescian, fiindcă el este, încă o dată, elocvent. În *Direcţia nouă din poezia şi proză română*, studiu publicat la 1872, tânărul critic oferă o *„listă canonică”* (a liricii şi a epicii momentului), justificând opţiunile prin precizarea criteriilor de selecţie (absente, la un secol şi jumătate, din „lista” manolesciană). Aici, Maiorescu situează pe poziţiile principale doi autori deja consacraţi – Alecsandri şi Odobescu –, pentru a-i aduce, pe poziţiile secunde, pe doi tineri despre care se ştia încă foarte puţin (din simplul motiv că aceştia publicaseră, fără debut în volum, doar câteva poeme, cel dintâi, respectiv o comedie şi un studiu despre maghiari, cel de-al doilea): este vorba de Eminescu şi de Slavici. Mai precis, propunându-şi să răspundă întrebării despre potenţialul creativităţii româneşti de a onora, în viitor, *„sarcina culturii”*, Maiorescu evocă nu figurile tutelare ale trecutului, ci *„o literatură încă jună şi, în parte, necunoscută”*, decantând o *„siguranţă legitimă”* din *„spiritul sigur şi solid”* al reprezentanţilor acestei noi generaţii.

Or, în (agresiv) contrast, precauţiile şi *profeţiile despre trecut* ale listei manolesciene par, realmente, derizorii. Cu atât mai mult cu cât surprizele pe care ea le oferă sunt rizibile: canonicitatea poetică a unor G. Călinescu, Mihai Beniuc sau Gabriel Chifu este, într-adevăr, din motive diferite, surprinzătoare. Răspunsul meu pentru cea de-a doua întrebare este, aşadar, negativ, personal având dubii cu privire la statutul canonic al unui sfert dintre autorii citaţi. (Profit de împrejurare pentru a atrage atenţia asupra unei distincţii: poeţii *canonici* nu trebuie confundaţi cu poeţii *relevanţi*. Conceptul *canonului* are – şi – o componentă orizontală, temporală, contextuală, care interesează, în mod nemijlocit, istoria literaturii, dar se edifică pe componente care depăşesc contextul şi succesiunea bibliografică, angajând autori inseraţi în simultaneitatea tradiţiei – aflaţi, adică, în dialog creativ cu figuri majore, îndepărtate spaţial, temporal sau cultural –, aşadar reprezentativi nu doar pentru constituirea statistică şi cantitativă a unei culturi. Mai precis şi în rezumat: *canonul*, care este memoria culturală, selectivă şi exclusivă, nu se confundă cu *antologia*, care este bibliografia culturală, monografică şi inclusivă. Mulţi dintre autorii care figurează în lista manolesciană sunt reprezentativi în ordinea unei istorii literare, opera lor impunându-se lecturii şi analizei, în vederea înţelegerii unei succesiuni estetice şi a construirii unui model explicativ istorico-critic fără discontinuităţi; organizarea lor sinoptică poate avea, de altfel, utilitate didactică; dar ei nu sunt canonici, fiindcă opera lor nu s-a inserat cu maximă autoritate în tradiţia la care participă şi nu a contribuit la cristalizarea nucleului sistemului canonic, care este, în general, identitatea culturală sau, în particular – şi în speţă –, „profilul”, specificul, etosul liricii româneşti.)

**4**. Vă voi ruga să îmi permiteţi să nu intru în logica – denunţată mai sus – a confecţionării tradiţiei *„din cuţite şi pahară”*. În spiritul aprecierilor deja exprimate, este, cred, clar faptul că, pentru mine, unii dintre poeţii care figurează în această listă sunt supraevaluaţi (şi consideraţi în mod eronat *„canonici”*). Nu cred însă că putem depista absenţe grave. De fapt, deficitul listei produse de ancheta *României literare* rezidă nu în exigenţa, ci în permisivitatea ei. Nu sunt antologaţi prea puţini, ci mult prea mulţi autori, aşa încât produsul nu îl mai reprezintă, cum le place să creadă autorilor lui, o *listă canonică*, ci, pur şi simplu, o bibliografie. Sunt însă mirat – contrariat, chiar – de absenţa (ale cărei raţiuni nu le pot intui) a lui Virgil Teodorescu sau a lui Saşa Pană, contrastantă nu cu prezenţa lui Blaga, a lui Emil Botta sau a lui Matei Vişniec, dar, cu siguranţă, cu aceea a unor Aron Cotruş, Maria Banuş sau Horia Gârbea.

**5**. Simt nevoia de a fi sincer până la capăt, în ciuda eventualei indelicateţi cu care îmi tratez gazda. Nu agreez viziunea minor-belicoasă, de campionat judeţean de oină, asupra literaturii. Aspectul agonal al canonului poate fi reprezentat, cu mai mult succes (şi mai corect) prin *gigantomahia* scriitorilor majori, mai degrabă decât prin *ţiganiada* filistinilor (sau prin imagini – darwiniste, în esenţa lor – ale unei concurenţe oarbe pentru supravieţuire culturală). Deşi există un conflict generaţional (natural, în cele din urmă), aşa cum există şi o agitaţie, adesea „inestetică”, dezagreabilă (poate chiar imorală) la periferia canonului, memoria literară se constituie, finalmente, printr-un acord secular. În lumina acestuia, în ciuda fluctuaţiei şi a mutaţiilor de sensibilitate sau chiar a transformării intensiunii conceptului de *literatură*, autorii majori sunt confirmaţi de fiecare epocă, printr-o constantă relectură actualizantă. Mă îndoiesc deci că pentru *„criticii generaţiei 2000”* vor apărea ca nesemnificativi mai mult de 30 din cei 100 de autori listaţi (cu toate că, repet, ceilalţi nu sunt, toţi, în sens strict, canonici); şi va fi un act de sanitariat estetic transbordarea unor figuri modeste în plan poetic, probabil incluse acum pentru câteva reuşite literare accidentale (sau, pur şi simplu, din complezenţă şi din *„capriţ”*). Desigur, o viitoare listă canonică a poeziei româneşti va păstra mult din actuala listă (care nu face, de altfel, decât să rezume un canon poetic deja agreat, după cum o probează sintezele unor Mircea Scarlat, Marin Mincu, Mihai Zamfir, Ion Pop, Radu G. Ţeposu, I. B. Lefter). Însă mai important este faptul – asupra căruia doresc să insist în finalul intervenţiei de faţă, pentru care vă mulţumesc – că, privit dintr-o perspectivă mai puţin conjuncturală, mai influctuantă, mai pronunţată estetic, canonul nu apare ca produs al negocierilor imanente, ci ca un patrimoniu substanţial, în care comunitatea acceptă, cu exigenţa exclusivă a memoriei, doar autori semnificativi şi opere relevante. Care, adică, *nu încetează să spună ceea ce au de spus*, de-a lungul deceniilor şi al secolelor.

## NINA VASILE



### „Nu lista, ci listele canonice vor păstra numele care au contat și contează, într-un fel sau altul (deci niciodată doar sub un singur criteriu valoric)”

**1**. Nu văd de ce am comite „sacrilegiu”. Ar însemna că nu avem voie să gândim. Doar că e preferabil să o facem fără resentimente, pornind de la ce înseamnă cuvântul canon/canonic, și să vedem dacă lista respectivă păstrează semnificația corectă a lui. Atunci se poate adăuga câte ceva de folos. Astfel, dacă acceptăm că un scriitor canonic este unul care dă reguli pentru cei care vin după el sau cu el, care devine un model, fără voia lui, pentru alții, trebuie să recunoaștem că lista se reduce, cred, la degetele de la mâini. Și aici sigur nu vom avea dubii să spunem cine sunt.

Dar lista dată reprezintă nu doar scriitorii canonici în sens strict, ci și pe aceia care au devenit o prezență istorică, într-un fel sau altul. Istoria literaturii nu e așa de simplă: sunt scriitori de valoare care nu devin canonici pentru că prezența lor, să zicem publică, nu a fost semnificativă, nici în timp, nici în evenimente de receptare, manifestare, promovare. Pe de altă parte, sunt unii care nu pot fi imitați, dar tocmai asta îi caracterizează în valoarea lor. Așa cum, desigur, există și cei care au devenit, dintr-un motiv sau altul, constant vizibili în spațiul public cultural. Dacă sunt sau nu valoroși, nu contează. Inevitabil, istoria va decanta ce trebuie.

Prin urmare, trebuie să ținem cont că, în artă, sensul termenului canonic se extinde dincolo de „model-paradigmă” și, vrem-nu vrem, cuprinde încă ceva: „semnificativ” din punct de vedere istoric, dar și eventuali „potențial canonici”, încă neconfirmați. De aceea nu putem compara un canonic precum Barbu sau Blaga cu Minulescu sau Adrian Maniu, dar nici nu ne hotărâm să-i scoatem pe cei mulți peste zece. Suntem siguri toată lumea în privința celor pe care istoria chiar i-a verificat, dar în ce privește un caz precum Fundoianu e clar că suntem la fațeta potențială a canonicului. În rest, fiecare scoate din listă pe cine vrea și pune pe cine vrea. E firesc pentru cazurile în care valoarea iese din varianta strict canonică. Pentru timpul prezent nu putem fi decât foarte prudenți. Nu cred că mai pot fi puși la îndoială acești strict canonici: Nichita Stănescu, Cristi Popescu, Angela Marinescu, Ioan S. Pop, ei fiind între cazurile cele mai clare. Însă Tristan Tzara sau Cărtărescu sunt, din punctul de vedere al distincției de aici, între cei istoric-semnificativi. Nu a putut nimeni să refacă experimentul poetic dadaist ca atare. Nici „Levantul” nu a generat replici mai departe, dar și unul, și altul „au prins” istoria. Acum am spus implicit că, actualmente, și sensul valorii literare este unul multisemantic. Prin urmare, criteriul valoric nu este doar cel al canonului. Pe de altă parte, istoria literaturii nu este doar partea ei vizibilă, acceptată oficial (alt sens al canonicului care nu trebuie confundat cu valoarea intrinsecă).

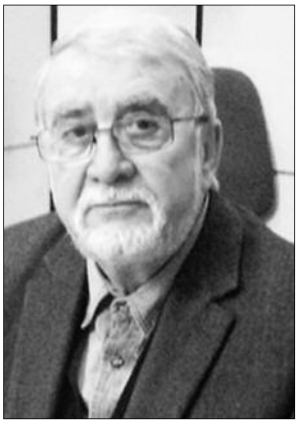
**2**. Nimeni nu trebuie dat la o parte de la a-și exprima ce gândește. Cred că trebuie să ieșim din orice eliminare a celuilalt din joc. Opiniile eronate fac parte din jocul critic. Există critici mai mult sau mai puțin valoroși. Dar cine are dreptul de a-l elimina pe celălalt? Cei care cred că trebuie să fie vizibile doar opiniile celor mai buni nu fac decât jocul unei gândiri fundamentaliste, cumva dictatoriale, cu care lumea actuală nu mai are ce face.

**3**. Am sus deja mai sus ce însemnă pentru mine un „poet canonic”.

**4**. Alți poeți noi, diferiți nu am. Tema asta nu îmi ocupă de obicei gândurile. Nu mă preocupă nici să fiu eu acolo. Am scris mereu căutând ceea ce se poate adăuga nou, dar din alte motive decât „gloria” sau recunoașterea.

**5**. Poeții douămiiști deja nu sunt cei mai tineri de azi. Poezia de azi se află într-un con de umbră până când se va re-aduna. Peste 20 de ani, Uniunea Scriitorilor ar trebui să aibă un manager care-și ocupă postul prin concurs, iar criticii vor învăța să fie și agenți de promovare conform altor standarde decât cele știute azi. Peste 20 de ani, lumea va fi și altfel, arta și altfel, literatura și altfel decât știm acum. Nu lista, ci listele canonice vor păstra numele care au contat și contează, într-un fel sau altul (deci niciodată doar sub un singur criteriu valoric). Oricum, cine dorește să experimenteze arta nu se va opri doar la canonici paradigmatici, pentru că are de învățat și de la ceilalți câte ceva. Relativizarea asta cu care am operat aici poate deruta, dar câștigul este sigur al celui onest, al artistului veritabil care își va vedea de treaba lui, făcându-și munca la modul cel mai propriu: scriind, în actul creator cel mai asumat, trăit, dar și posedat de acest daimon (a se citi spirit) al artei care, așa cum au știut mereu marii poeți, „suflă unde vrea el”, cum vrea el. Oricât control am avea, nimeni nu poate decide definitiv ce rămâne, cine rămâne dincolo de evidențe.

## HORIA BĂDESCU



### „Lista oferită de *România literară* nu e literă de evanghelie, cum nici echipa care a decis-o nu este un sinod ecumenic”

**1**. Legitim este pentru cine doreşte să facă asta. Impietate nicidecum, fiindcă n-am ştiinţă ca *România literară* sau Uniunea Scriitorilor să fi fost sanctificate. Cât despre caracterul providenţial al acestui tip de edicte, să fim serioşi. Să ne amintim de admirabila încercare a regretatului Laurenţiu Ulici, „Nobel contra Nobel”, şi vom ajunge imediat la realitatea unei alte sute, cu alţi poeţi canonici, la fel de valoroşi, dacă un alt pluton dintre cele câteva sute de critici ori poeţi, câţi numără obştea, la fel de îndreptăţiţi s-o facă precum echipa propusă, ar purcede la o altă asemenea întreprindere.

Sunt convins că poezia română suportă oricând un asemenea exerciţiu! Lista oferită de *România literară* nu e literă de evanghelie, cum nici echipa care a decis-o nu este un sinod ecumenic.

**2**. Nu am ştiinţă de mecanismul alegerii, oricât de vizibil se vădeşte el, dar, cum spuneam, lumea e construită pe adevăruri relative şi pe alegeri subiective. Obiectiv nu e decât Cel Atotputernic.

**3**. Să spun drept, nu prea ştiu ce ar trebui să însemne *un „poet canonic”*, fiindcă dincolo de, bănuiesc, valoare, care valoare, omeneşte stabilită, poartă în ea o mulţime de ingrediente, nu de puţine ori extraestetice, axiologia poeticului presupune instrumente şi balanţe de bijutier şi multă umilinţă dinaintea spaţiului şi felului de locuire a emoţiei transcendente şi a raţiunilor inimii. Însă, adept al libertăţii totale de a fi a poetului, m-am amuzat să pun alături câteva sensuri şi nuanţe semantice ale bietului canon.

Aşadar: **Canon**: 1. Regulă care făcea parte dintr-un ansamblu de norme artistice obligatorii (?) într-o anumită epocă; regulă rigidă, obligatorie. 2. Compoziţie muzicală polifonică în care două sau mai multe voci, intrând succesiv, execută fiecare aceeaşi melodie. 3. Chin, suferinţă, tortură. 4. Canoneală (pedeapsă); 5. A canoni (a impune penitenţă; a pedepsi; a chinui, a tortura).

Socotesc că merită să medităm asupra lor şi să nu uităm că primul canonizator a fost Procust!

**4**. Orice poet adevărat e canonic, restul e literatură, vorba lui Enzo Siciliano. Şi uneori politică literară, cum atât de bine şi de cu miez ne lămureşte confratele Gabriel Chifu.

**5**. E probabil ca, peste două decenii, noua listă să arate altfel, aşa cum foarte bine putea să se fi întâmplat şi acum. În mod sigur, însă, literaturii române nu i-a păsat şi nu cred că-i va păsa cine pune mâna pe ea. Cei în cauză trec, literatura română rămâne. Cu ceea ce trebuie să rămână în ea. Aşa s-a întâmplat până şi în obsedantul deceniu. Fiindcă, utilizând o parafrază după înţeleapta zicere despre limba română a mai sus pomenitului Laurenţiu Ulici, „literatura română e mult mai inteligentă decât noi”. Care uităm mult prea ades şi prea repede că în artă nimeni nu poate ocupa locul altuia, iar locul fiecăruia nu-l stabilesc listele, canonice sau necanonice.

## LIVIU ANTONESEI



### „Nu despre un canon este vorba, ci despre un fel de top”

**1**. Dacă e legitim să faci un fel de top al poeziei din ultima sută de ani, nu văd de ce n-ar fi la fel de legitim să comentezi isprava. Am spus „un fel de top”, pentru că autorii sînt dispuşi în ordinea intrării în scenă, nu în vreo ierarhie valorică.

**2**. Înainte de a lua în calcul valoarea, care de altfel este greu de stabilit, constat altceva, anume că toţi membrii juriului sînt membri ai USR, în condiţiile în care foarte mulţi critici, istorici literari şi poeţi, cel puţin la fel de merituoşi – n-am spus valoroşi, că eu nu sînt în stare să fac asemenea ierarhii –, nu sînt membri ai asociaţiei respective. Prin urmare, topul acesta – o să explic mai încolo de ce termenul canon nu e folosit corect – este cel al breslei organizate în USR, nu al scriitorilor români în totalitatea lor. Unii au fost excluşi din USR, alţii au demisionat, mulţi nu au mai dorit să intre de cînd cu realegerea fără sfîrşit şi alte delicatese legate de finanţarea revistelor, jurizări şi premieri, libertatea de a te exprima critic faţă de conducere etc. Eu am demisionat încă din 1995, deci chestiunile acestea ar putea să nu mă intereseze, totuşi am prieteni, scriitori pe care îi apreciez şi în, şi în afara USR. De asta mă pronunţ.

**3**. Cum să fie acesta un canon cînd cuprinde 32 sau 33 de autori încă în activitate?! Tot ce-am văzut pînă acum sub această denumire, de-a lungul vremii, s-a referit mereu la autorii cu activitatea încheiată, clasicizaţii, ca să spun aşa. Cum văd însă, literatura noastră este plină de clasici în viaţă! E de mirare că, în ciuda unităţii de monolit useriste a juriului, a scăpat şi un poet din afara organizaţiei, mai mult în conflict cu autopreşedintele acesteia, mă refer la Florin Iaru!

**4**. Cum spuneam, eu nu sînt în măsură să stabilesc valoarea unui poet sau altuia, cel mult pot să văd dacă un autor este poet sau se preface. De pildă, pentru mine pare limpede că mereupremiatul vicepreşedinte al USR are treabă cu poezia, ba chiar cu literatura, cam cîtă am eu pe la Vatican! Sigur că ar mai fi exemple, dar acesta este cel mai spectaculos!

**5**. Ştiu eu dacă noua listă va mai păstra ceva din lista de acum? Poate că pe autorii din prima jumătate a sutei. Fiecare generaţie are simpatiile şi idiosincraziile sale, care sînt cu atît mai puternice cu cît sînt mai aproape de prezentul ei.

**6**. Este această listă canonică bună sau rea? Nu ştiu, din motivele deja enunţate, mie mi se pare inutilă. Bun, pentru unii poate să fie un joc de societate, mai mult sau mai puţin amuzant.



## IOAN VIERU

### „Supraevaluarea autorilor contemporani este vădit paranoică”

**1**. Comentarea unei liste nu doar că, în fapt, este o pierdere de timp, dar te introduce în jocul altora şi în opţiunile acelor persoane, de a căror onorabilitate şi chiar judecată nu trebuie să ai în principiu îndoială. O listă e o

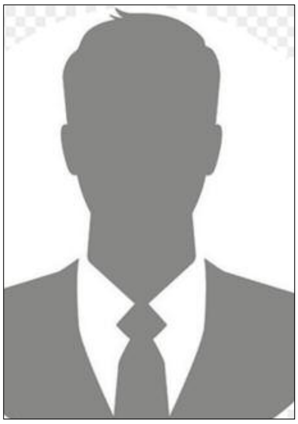
listă, nimic altceva. Poate fi și o locomotivă folosită în cu totul alte scopuri. Cât despre datul providențial, acesta a ocupat cam toate inițiativele. Însă într-o perioadă inerțial confiscată pe termen deocamdată neclar, o listă pare o amenințare.

**2**. Fiecare instanță are judecătorii ei, unii mai competenți, alții mai interesați, alții mai obligaţi să facă unele mişmaşuri. Însă o listă, o singură listă, este contrară oricărui adevăr, oricât ar fi acesta de creionat, cu excepția numelor sacre în cazul de față. Dar nici aceste valori nu pot fi bătute în cuie, altfel se instaurează un martiraj. De ce n-ar fi cei din listă, contemporanii, cei mai buni? Poate să le interzică cineva dreptul de a se crede cei mai îndreptățiți să facă liste? O asemenea interdicție ar fi aberantă.

**3**. În lipsa unei literaturi vii, neieşite, oficial, decât parțial din înghețul ideologic, și având în vedere munca destul de paradoxală la constituirea unei dogme spre a legitima fapte și merite dintr-un timp apus, în seama unor autori contemporani, se resimte absurdul contemporan. Acestea sunt obiecte artistice în mișcare, neinteresant şi neinspirat a fi prinse în capcanele unor judecăți ultimative. Poet canonic? Asta sună ca instaurarea absolutistă a unui cult religios, politic sau administrativ, preluând provincial şi agresiv teze ale teoriei literare moderne pe care le deturnează. Literatura este o sferă, iar o sferă nu poate fi canonică. E un sfârșit de lume care nu permite sub nici o formă ieșirea din perioada înghețului. Această tentativă a unora, de inspirație sovietică, de oficializare, face praf şi pulbere literatura contemporană de la noi. Contrar afirmațiilor cu pretenții democratice, nostalgia unei perioade se manifestă prin înlocuirea unor autori cu alții. Ceea ce permite acest tip de continuitate, aceasta este problema! În fond, dacă România a fost paralizată de Protocoale, de ce nu s-ar face altele? O listă poate fi interpretată ca un protocol în numele unor mari teme, anexând clasicii literaturii române, așa cum Protocoalele au anexat interesul național. Numai că, în cazul Protocoalelor, ceva se mișcă.

**4**. Supraevaluarea autorilor contemporani este vădit paranoică, uneori ea este singurul exercițiu critic eficient în sens comercial. Îmi place supraevaluarea pentru că trage niște perdele și arată splendoarea măcelului, ca o punere în scenă a judecății implicite. Ce exemple să dau, atâta vreme cât ne aflăm într-o zonă aproape militarizată, cu arma la tâmplă?

**5**. Literatura română nu poate fi capturată de nimeni, ea aparține geniului celor care au fost, sunt şi vor veni. Mulți, prea mulți s-au crezut proprietari ai literaturii. Fenomenul este unul recurent, existând toate condițiile în continuare pentru așa ceva. Cine își face firmă de confecționeri de liste, în fapt de relative practici, sare în ochii lumii prin provocare, deși nu acesta este motivul principal al unor liste în condițiile date de la noi. E îngrijorător. Din păcate, corul vieții literare interpretează câteva partituri. Lista la care face trimitere ancheta revistei, pe care o citesc prima dată aici, este o coloană de piatră care plutește, iar de ea se pot agăța toți doritorii. Prea puțini au greutatea de a-i perturba autonomia în absolut.



## REMUS FURDIAN

### „Problema este dacă acea listă a fost întocmită chiar de un colectiv avizat, sau hotărârea finală a luat-o o singură persoană, pe baza numelor propuse”

**1**. Orice discuţie despre canonul literar este/ni se pare legitimă. (Doar canonul religios nu mai poate fi contestat, după circa 1656 de ani de acceptare generală: Anno Domini 363.). Chiar canonizările propriu-zise au o doză de relativitate şi au fost uneori comentate, darămite cele ale „sfinţilor” noştri boemi!

**2**. Uitându-mă pe lista respondenţilor, nu găsesc nici un nume de prisos; eventual mai lipsesc câţiva, exact ca în cazul *canonicei*: Cornel Ungureanu, bunăoară, care în mod sigur ar fi propus şi câţiva bănăţeni. Problema este dacă acea listă a fost întocmită chiar de un colectiv avizat, sau hotărârea finală a luat-o o singură persoană, pe *baza* numelor propuse.

Am totuşi o nedumerire, iar aceasta e mare: cum de poeţii consacraţi din partea stângă a paginii duble (o bună parte din ei) n-au fost „în stare” să (se) treacă şi în partea dreaptă, între canonici? Dar buba cred că e alta: numărul fix. Nu sunt critic sau istoric literar, dar sunt de părere că orice listă canonică trebuie să-i cuprindă pe toţi cei ***care sunt*** la momentul respectiv – câţi a dat Dumnezeu! –, nu un număr fix.

**3**. Cum să nu fie, păcatele mele, canonici, când este vorba despre nume consacrate şi validate de majoritatea criticii literare româneşti din toate timpurile?! Doar i-am învăţat la şcoală, în proporţie de 80-90 la sută (poate unii n-au ajuns chiar în manuale, dar le ştim fotografiile - ni s-au impregnat în memorie - din presa literară centrală). Dar canonicitatea în literatură şi artă este (uşor) relativă. Depinde de epocă, de gust literar, de orientările criticii presupus competente. Dacă arunci o privire, chiar fugară, asupra *Listei*, constaţi că primele două coloane sunt „bătute în cuie”: toţi sunt clasici sau consacraţi. Chiar dacă vreun critic tânăr s-ar găsi să-l conteste pe Minulescu, pe motiv de valoare, sau că a debutat cu 10 ani înaintea termenului „limită”... Sau pe Topârceanu, ca „poet minor”. (Dar eu am unele temeri şi mai mari. Nouăzeciştii-douămiiştii îi vor putea exclude nu doar pe Minulescu, Topârceanu, Goga, Coşbuc, cu argumentul forte că nu mai sunt actuali, nu sunt pe gustul lor... Tare mă tem că, Doamne fereşte, în virtutea corectitudinii politice, vor atenta chiar şi la numele marelui Eminescu!)

**4**. În coloana a treia sunt, evident, două-trei (sau chiar mai multe) poziţii discutabile. Discutabile în sensul că s-ar putea găsi alţi 20-30 de poeţi de egală – sau chiar mai mare – valoare. Care sunt cei de prisos?, mă vei întreba tu, sau care sunt numele pe care le propun?... Dar dacă, din

viteză, te voi omite chiar pe tine, care eşti un poet absolut remarcabil, însă nu suficient de *vizibil* în peisaj; adică, nu îndeajuns de... canonic. Iar „canonicitate” contemporană mai înseamnă şi un soi de prim-plan vitrinier. Ne-au fost introduşi sub ochi atâta vreme, încât am ajuns să concedem...

**5**. Este tocmai ce am spus şi până acum: în opinia mea, lista respectivă nu se vrea una definitivă, ci doar „o listă canonică” – una posibilă. „Atragem atenţia asupra caracterului presupus canonic al poeţilor”, se argumentează într-o notă din fruntea paginii. Şi, fiind una conjuncturală - ocazionată de Centenar -, seamănă cu un pat al lui Procust. Niciodată *canonicii* unei literaturi nu vor putea – cum am spus – să fie un număr rotund. Dar lista de peste ani va trebui să fie identică în proporţie de 75-95 la sută. Dacă între timp nu vine Sfârşitul lumii, al literaturii (care se tot profeţesc. Şi care într-o zi chiar vor veni. Ca în povestea cu Ion şi lupul venit la oile lui).

**6**. Lista prezentă nu e nici mai bună, nici mai rea decât altele. E doar uşor discutabilă, ca orice document uman. Dar să nu fim răi: Guvernul Literar Postmodern – cum îl numeşti tu – nu are în *juriul* Listei nici jumătate din componenţi; eu am numărat 15; deşi îmi recunosc public o corigenţă la aritmetică. Dar îţi promit că, dacă vom mai trăi (să ne autopropunem), pe următoarea listă vom fi **şi** noi doi; **şi** cca. jumătate din prietenii noştri. Probabil pe lista de la bicentenar...

*(va urma)*



o listă canonică

**100** de **poeţi români** în **100 de ani**

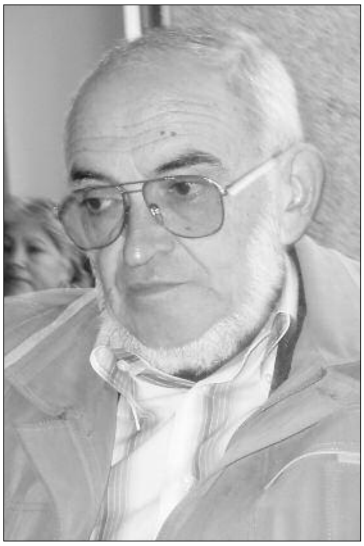
(1918 - 2018)

Ion **Minulescu** (1908)
Aron **Cotruş** (1911)
Ion **Vinea** (1912)
Tristan **Tzara** (1912)
Ion **Pillat** (1912)
Adrian **Maniu** (1912)
George **Bacovia** (1916)
George **Topîrceanu** (1916)
Vasile **Voiculescu** (1916)
Nichifor **Crainic** (1916)
Lucian **Blaga** (1919)
Al. **Philippide** (1922)
Ilarie **Voronca** (1923)
Radu **Gyr** (1924)
Tudor **Arghezi** (1927)
Zaharia **Stancu** (1927)
Eugen **Jebeleanu** (1929)
Ion **Barbu** (1930)
B. **Fundoianu** (1930)
Dan **Botta** (1931)
Geo **Bogza** (1933)
Horia **Stamatu** (1934)
Ştefan **Baciu** (1935)
Gellu **Naum** (1937)
Emil **Botta** (1937)
Dimitrie **Stelaru** (1937)
Maria **Banuş** (1937)
Mihai **Beniuc** (1938)
Miron Radu **Paraschivescu** (1941)
Magda **Isanos** (1943)
Ion **Caraion** (1943)
Constant **Tonegaru** (1945)
Geo **Dumitrescu** (1946)
Nina **Cassian** (1947)
Radu **Stanca** (1947)
A. E. **Baconsky** (1951)
Florin **Mugur** (1953)
Ion **Horea** (1956)
Nicolae **Labiş** (1956)
Ion **Gheorghe** (1957)
Grigore **Vieru** (1957)
Gheorghe **Tomozei** (1957)
Petre **Stoica** (1957)
Nichita **Stănescu** (1960)
Cezar **Baltag** (1960)
G. **Călinescu** (1963)
Constanța **Buzea** (1963)
Ion (Ioan) **Alexandru** (1964)
Marin **Sorescu** (1964)
Ana **Blandiana** (1964)
Constantin **Abăluță** (1964)
Ștefan Aug. **Doinaș** (1965)
Gabriela **Melinescu** (1965)
Adrian **Păunescu** (1965)
Nicolae **Prelipceanu** (1966)
Leonid **Dimov** (1966)
Ion **Pop** (1966)
Ovidiu **Genaru** (1966)
Mircea **Ciobanu** (1966)
Dan **Laurențiu** (1967)
Ileana **Mălăncioiu** (1967)
Nora **Iuga** (1968)
Cezar **Ivănescu** (1968)
Sorin **Mărculescu** (1968)
Virgil **Mazilescu** (1968)
Mircea **Ivănescu** (1968)
Gheorghe **Grigurcu** (1968)
Alexandru **Miran** (1969)
Angela **Marinescu** (1969)
Emil **Brumaru** (1970)
Daniel **Turcea** (1970)
Mihai **Ursachi** (1970)
Mircea **Dinescu** (1971)
Ion **Mircea** (1971)
Dinu **Flămând** (1971)
Adrian **Popescu** (1971)
Dorin **Tudoran** (1973)
Gabriel **Chifu** (1976)
Vasile **Dan** (1977)
Liviu Ioan **Stoiciu** (1977)
Șerban **Foarță** (1978)
Traian T. **Coșovei** (1978)
Eugen **Suciu** (1979)
Arcadie **Suceveanu** (1979)
Mircea **Cărtărescu** (1980)
Aurel **Pantea** (1980)
Ioan **Moldovan** (1980)
Matei **Vișniec** (1980)
Nichita **Danilov** (1980)
Marta **Petreu** (1981)
Mariana **Marin** (1981)
Ion **Stratan** (1981)
Ion **Mureșan** (1981)
Florin **Iaru** (1981)
Alexandru **Mușina** (1984)
Cristian **Popescu** (1987)
Marian **Drăghici** (1988)
Viorel **Padina** (1991)
Ioan Es. **Pop** (1994)
Horia **Gârbea** (1996)

anchetă R.L.

**România literară** numărul 16 / 12 aprilie 201

# ȘCOALA DE LITERATURĂ, UN EXPERIMENT EȘUAT? FENOMENUL LABIȘ



(urmare din numărul trecut)

Asupra razei de influenţă a poeziei labişiene în lirica urmaşilor, opiniile, se ştie, sunt împărţite. După cum şi generaţia, răsfăţată, supralicitată, mitificată, îndeosebi prin campaniile lui Eugen Barbu la *Luceafărul* (1962-1968), beneficiind şi de o fidelă critică de susţinere (prin voci autorizate), a iscat, inevitabil, controverse. Contemplând declinul şaizecismului (dispus a onora comanda oficială), Mircea Cărtărescu era convins că încercarea de a propune o nouă poezie a fost o tentativă eşuată, naufragiind în *tardomodernism*. Ion Pop intervine corectiv, notând că astfel de aprecieri, dincolo de un polemism generaţionist, ţin de „raţiuni limitat-militante" (Pop 2018: 10). Chiar Labiş, izbucnind din maculatura epocii, a fost taxat drept un *nerealizat* (cf. I. Negoiţescu), încât influenţa lui e nulă de vreme ce „destinul l-a împiedicat să se realizeze". Dar poetul, vădind o „inexplicabilă alchimie" (cf. M. Iorgulescu) şi o gravitate prematură, enigmatică, vorbea în numele unei generaţii; moartea sa, responsabilizând congenerii, nota Grigore Hagiu, a grăbit intrarea în legendă şi, negreşit, a influenţat receptarea. Întrebarea *ce ar fi putut să devină / să fie*, deseori formulată, rămâne oţioasă.

Ceea ce s-a numit, mai apoi, *generaţia Labiş* a provocat o exegeză entuziastă, bogată, dar şi voci ale rezervei (cazul lui Gh. Grigurcu, tenacele sale reticenţe scandalizând). Au venit rapid cărţile lui M. Martin (1969) şi Ion Pop (1973), ultima (*Poezia unei generaţii*) fiind, ca sinteză parţială, „o exegeză pe promisiuni", constata – retrospectiv – Al. Cistelecan. *Lista lui Pop*, selectând zece poeţi, se impunea, dincolo de riscul de a defini un fenomen în devenire, prin „exemplaritatea analizelor". Ea capta spectacolul efervescenţei, acel entuziasm inaugural frisonând generaţia, asumându-şi gestul întemeietor după traversarea deşertului proletcultist. Şi identifica, într-un imaginar coerent, „mărcile" generaţiei (mitologizarea tinereţii, elanul, zborul, candoarea ş.a.), aşadar un numitor comun (motive, teme), individualizat prin formulă. O generaţie „norocoasă", s-a spus, ivită după un răstimp de secetă, bucurându-se de o recepţie sărbătorească. Şi care, azi, e aproape ocultată (constata Al. Cistelecan), invocată fiind doar *funcţia istorică*. Încât, în viziunea aceluiaşi critic, „apusul poeticii şaizeciste seamănă cu o dezertare tristă" (Cistelecan 2011: 10). Confirmată şi de dispariţia unor şaizecişti de marcă, părăsind frontul literar, abandonând atâtea bătălii şi divergenţe care „sfâşie" (inutil) tagma literatorilor şi dau, totuşi, culoare vieţii literare. Dacă ierarhiile literare sunt greu de penetrat, noii veniţi, reamintim, găseau un teren gol, primitor, sfidând prin nonconformismul tinereţii programul rigid al epocii, ventilând climatul cultural şi impunând, prin ceea ce au durat, un alt centru de greutate al literaturii noastre.

Aşadar, ce s-a întâmplat cu plutonul șaizecist? Încercăm să răspundem, verificând dacă întâmpinarea sărbătorească, abundenta exegeză (cheltuind superlative) ori rezervele formulate cu tenacitate se confirmă. O percepţie sociologică e interesată, cu deosebire, de fluctuaţia recepţiei critice, în relaţia ombilicală text / context. Acţiunea lor „de şoc" (cf. Alexandru Ivasiuc), împrospătând lirismul (prin frenezie vitalistă, „lăcomie" senzorială, ingenuitate, patosul confesiunii, deschidere spre real etc.) a provocat o *re-liricizare* care, dincolo de buchetul tematic (ca posibilă platformă), definea o stare de spirit emulativă, sub obsesie labişiană. Ales drept blazon, Labiş, plătind inerentul tribut, sfidând apoi prescripţiile obtuze impuse de „copoii" sistemului, cerea ca „raţiunea trează" să prindă *sensul lumii*, trăgând „cugetarea din teacă".

S-a născut, astfel, un febril contingent creator, de o mare diversitate în formele de expresie, ispitind condeiele critice. S-a impus Nichita (cuceritor şi risipitor) et comp. pe un loc gol, dinamitând oficioasele ierarhii? Am putea ignora tributul plătit „iepocii" şi maculatura generaţiei, răsfăţată (prin multe nume) în circuitul didactic? E îndreptăţită părerea lui Gheorghe Grigurcu care vorbea de o „preţuire critică exagerată" (Grigurcu 1999: 51)? Şi, inevitabil, asistăm acum, după seismul decembrist, la o *declasificare*, zdruncinând ierarhiile fixate şi valorile ratificate? Mitizatul Nichita (cu al său joc demiurgic), ca fenomen de sociologie literară este „un idol fals", un actor, un „supraom al poeziei româneşti", cu „o glorie dureros arbitrară", „mitizat fără frâu"? (Grigurcu 1999: 34, 39). Imnografia industrioasă a lui Ioan Alexandru, „protocronismul nebulos" al lui Ion Gheorghe, „şantierist", trezind energii telurice, producţia aluvionară a vulcanicului Adrian Păunescu (un alt „toboşar" al vremurilor) se cuvin depuse la tomberoanele Istoriei literare? Cezar Baltag nu este cumva un mare nedreptăţit? Să fie *generaţia* „o invenţie a literaturii vii", cum scria Ilie Constantin,

încredinţând cititorului o seamă de „confidenţe” (v. *Plecarea prin luptă*, 1998), invenţie iscată din irepresibila nevoie a scriitorilor tineri „de a se face auziţi”? Foarte adevărat, după cum este de ordinul evidenței că marile personalităţi (individualităţi) fac gloria unei literaturi. Aici, întotdeauna, contează soliştii, nu coriştii. Dar pentru o corectă evaluare avem obligaţia de a le citi (şi reciti) opera, denivelată (fireşte), fanată (pe anumite porţiuni), scriind însă un capitol important al istoriei noastre literare.

Ceea ce s-a încumetat să facă Ion Pop în glosele sale de cititor fidel, ca o „datorie aproape împlinită” (Pop 2018: 825), urmărind traiectoriile atâtor protagonişti după acea „primă încercare de evaluare” (1973), „mult lacunară” (cum recunoștea), privește trasarea unui teritoriu „redevenit liric” (Pop 2018: 818), ramificat, cu un discurs rafinat-diversificat la vârsta „neomodernistă”, aducând informaţia la zi. Reușind, printr-o „pacientă examinare”, o „hartă mai extinsă”, reactivând memoria culturală, în atâtea rânduri amnezică sau ignorantă. Şi observând, esențial, că „reînvățând” modernitatea poetică după paranteza realismului socialist, lirica noastră, redescoperind „poetici refuncționalizate”, și-a regăsit suflul creator, ca prim impuls, prin *eul labișian*, ca „spirit al adâncurilor”.

**Adrian Dinu RACHIERU**

## Bibliografie:


Anghel 2014: Petre Anghel, *O istorie politică a literaturii române postbelice*, Editura RAO, Bucureşti, 2014.

Cârlan 2016: Nicolae Cârlan, *Relevanţe şi semnificaţii*, Editura *Lidana*, Suceava, 2016.

Cistelecan 2011: Al. Cistelecan, *Poezia unei generaţii, azi*, în *România literară*, nr. 15/2011.

Filipciuc 2013: Ion Filipciuc, *„Trudind penița” sub vraja păsării cu clonț de rubin*, Biblioteca Miorița, Câmpulung Moldovenesc, 2013.

Grigurcu 1989: Gheorghe Grigurcu, *De la Mihai Eminescu la Nicolae Labiş*, Editura *Minerva*, București, 1989.

Grigurcu 1999: Gheorghe Grigurcu, *Amurgul idolilor*, Editura *Nemira*, București, 1999.

Holban 2015: Ioan Holban, *Poezia lui Labiş, azi*, în *România literară*, nr. 47-48/13 noiembrie 2015.

Ioniță 2018: Marin Ioniță, *Kiseleff 10: fabrica de scriitori*, ediție revăzută și adăugită, Prefaţă de Alex. Ștefănescu, *Corint Books*, Bucureşti, 2018.

Labiş 2009: Nicolae Labiş, *Moartea Căprioarei*, Prefaţă de Răzvan Voncu; cronologie: Margareta Labiş, Editura *Minerva*, București, 2009.

Manolescu 2008: Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura *Paralela 45*, Piteşti, 2008.

Micu, Manolescu 1965: Dumitru Micu, Nicolae Manolescu, *Literatura română de azi* (1944-1964), București, 1965.

Murariu 2010: Iulia Murariu, *Poezia lui Nicolae Labiș*, Editura „George Tofan”, Suceava, 2010.

Pop 2018: Ion Pop, *Poezia românească neomodernistă*, Editura *Şcoala Ardeleană*, Cluj-Napoca, 2018.

Popa 2009: Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine* (23 august 1944 – 22 decembrie 1989), Versiune revizuită și augmentată, vol. I, Editura *Semne*, București, 2009.

Rachieru 2014: Adrian Dinu Rachieru, *Generația orfelină* (Mitografii lirice), Editura *Ideea Europeană*, Bucureşti, 2014.

Raicu 1977: Lucian Raicu, *Nicolae Labiş*, Editura Eminescu, București, 1977.

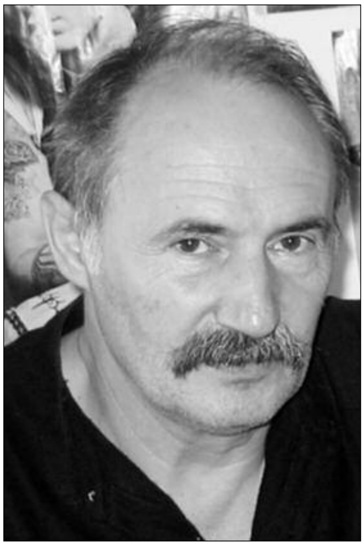
Simuţ 2015: Ion Simuţ, *Nicolae Labiș între Maiakovski și Rimbaud*, în *Cultura*, nr. 46/2015.

Simuţ 2017: Ion Simuţ, *Literaturile române postbelice*, Editura *Şcoala Ardeleană*, Cluj-Napoca, 2017.

Ştefănescu 2016: Alex Ştefănescu, *Despre moartea lui Nicolae Labiş*, în *România literară*, nr. 52/9 decembrie 2016.




# Virgil DIACONU



## *JURNAL EROTIC*

### Dragostea cu unghiile albastre

Bună dimineața,
dragostea mea cu unghiile albastre!

Hai să fugim în podgorii!
Hai să fugim în cer!

Copilăria ta mă ia de mână.

Uite strugurii! – Sunt ei mai gustoși
decât strugurii tăi?
Uite verdele ierburilor! – Se va întrece el
cu ochii tăi?

Copilăria ta aleargă
printre tulpinile înalte de floarea soarelui.

În curând nu voi mai ști care dintre ele ești,
dragostea mea cu unghii albastre!

### Din întunericul dens...

Eu vin din întunericul dens, din liniștea rece.

Poate voi găsi un loc aici, la masa ceaiului verde.
Aici, în mansarda plină de cărți,
printre spaimele și tăcerile tale. Un loc
printre versurile poetului care șuieră luna pe cer.

Clinchetul clopotului de bambus
este lacrima ta, devenită dintr-o dată sonoră.

Eu am plătit cu ultimii bani
zăpăcitele de vrăbii din fereastră
ca să te facă să râzi.

Eu știu că îmbrățișarea îți va ridica
privirile din podele.

Deja, lucrurile pe care le atingi au început să viseze,
ziua deja a luat chipul tău.

Poate că nu ți-am spus până acum,
dar trupul meu a întinerit într-o singură noapte.

Eu sunt cireșele pe care le porți la urechi.
Sunt inelul din deget.

Încă puțin și voi sparge tăcerea.
Încă puțin și îți voi da foc printre cearșafuri.

### Mansardă

Ea s-a ascuns de lume în marele oraș,
în mansarda plină de cărți.
Eu am năvălit într-o dimineață
în tăcerile și ascunzișurile ei.
Cu toate armele am năvălit.

Nici nu bănuiam că ea deja mă așteaptă
în spatele cămășii albastre
și cu sânii abia treziți din somn.

Ea este chiar așa cum mi-a spus:
o lacrimă oprită din cădere!

De culoarea aramei este părul ei.
Privirile i se târăsc pe podele.

Dar eu i-am pus cireșe la urechi!
Și în cele din urmă am văzut-o dansând
în câmpul deschis al uimirilor mele.

În cele din urmă ea s-a aruncat
din spatele evantaiului spre mine.
În clipa aceea m-am amestecat cu mâinile ei,
cu cireșele și fricile copilăriei.

Palmele mele ard pe umerii goi,
mansarda poate să ia foc dintr-o clipă în alta...

- *Deja te iubesc în toate culorile*, i-am spus,
știind că de acum înainte voi pierde toate bătăliile.

Și cum am coborât din cer în urletul străzii,
mi s-a părut că o văd în fluturele albastru
care tocmai își deschidea aripile peste oraș.

Dar ea este o lacrimă, mi-am spus,
o lacrimă care s-a oprit din cădere pentru mine...

# Petruț PÂRVESCU

## pixelii

aşa ca între prieteni vă spun
cărtărescu simona ioan es. pop mureşan & company
nu-şi mai aduc aminte
călin vlasie câte ceva poate
despre sfârşitul lumii şi generaţia douămiistă
se vorbea rareori pe la colţuri în şoaptă

pixelii
au trecut şi prin păcala făgeţelului
luminA
mai mult intermitentă
a luat-o aşa (fără băgare de seamă) pe daiboj
de la gulie prin rotoaica pe sub deal spre lăzărescu
cu bâte şi topoare meşterite
direct prin arini
pe gârla vezii la vale
pe cei care nu ştiau carte i-a ajutat
să pună degetul
ăla belit şi mare pe catastife şi călindare
pe ceilalţi i-a luat direct pe sus cu ghiotura
o dubă mare neagră la raion
când a obosit sătulă şi mulţumită
s-a oprit o ţâră pe clopotniţa bisericii lângă pădure
s-a uitat lung peste sat şi-a suflecat braţele oţelite
s-a uşurat şi-a strigat fericită
C U C U R I G U (L)

în fiecare an
în februarie iarna
de ziua mea sufletul intră-n vibraţii
un uter frumos deasupra mormintelor goale
încerc mereu să privesc
dincolo de marginea trupului
doar amintirile care te locuiesc invers

pixelii
era noaptea de februarie
ningea bătea crivăţul dinspre răsărit steaua roşie
bucile ei zdravene străluceau printre ostreţe
ceasloave călimări şi parastase

mama mea
musai trebuia să nască
îi venise sorocul şi nu ştia ce să facă
plângea şi se ruga ca o sfântă în ieslele putrede

aici pe la noi
în liniştea pustiului coborâse iadul
oameni blide morminte dobitoace
singuri
cu dumnezeu şi cu steaua aceea pe frunte
privegheau în tăcere pe cel care vine
pe cel care se duce
tineri şi bătrâni femei şi copii
scuipau furioşi în sân de deochi pe furiş
cu limba-n cerul gurii mare făceau
C R U C E

dar eu
cum mă ştiţi
(până şi de părinţi n-am ascultat niciodată)
am văzut şi am auzit T o T u L
aşa ca prin vis
de acolo
din spatele zidurilor direct prin perete
cum vine cum trece pe uliţă
C â n t e c u L

mândru
şi tainic
glorios şi rebel
printre gemete rugăciuni şi miros de ţuică fiartă
cobora şi urca până în burta mamei

D O A M N E
cum pictau ursitoarele
pereţii de carne cu propriile chipuri

tatăl meu
nu era acasă
tata era plecat cu bărbaţii la raion la regională
îşi tăiase (din greşeală)
degetul ăla de la rădăcină
şi acum era cercetat pentru neglijenţă

pixelii
ardeau prunii în soba oarbă ca pe comori focul
şi-n casa mare se adunase lume multă ca la pomană
stăteau pe pat
pe chituci
în picioare
beau poşircă de prune şi mâncau boabe de porumb fierte
şuşoteau
cu ochii mici scobiţi adânc în orbite
atente
mai mult bârfeau că erau numai femei
ce zici fă ay
o fi băiat
o fi fată
din perete curgea liniştită candela spartă

pixelii
râuri obosite de-ndoială
lămpi opaiţe geamuri murdare
care scânteie până departe
care luminează crucile negre de lemn
din faţa fiecărei case

era noapte
târziu
februarie iarna
bătea crivăţu-n lung şi-n lat geruind năprasnic zăpada

sub cerul de-argint
cu poalele-n cap auzeam şi vedeam prin perete
cum vine cum urcă cum trece
leana bădălana
frumoasa nebună din capu' satului
cântând şi jucând în pielea goală pe uliţă

în rest era bine era cald era linişte
dar venise sorocul şi cu sorocul nu te jucai

am izbit
la început cu picioarele
v e n e a M i n v e r S (şi-a dat cu părerea moaşa
ilinca lu' fătălău şi m-a înghiontit îndărăt)
mă-năbuşeam n-aveam aer
se rupsese apa şi curgea pe noroia la vale

mama
a văzut cum stă treaba
p l e c a s e M
m-a prins din urmă repede de picioare
urlând şi scrâşnind de durere
a răzbit şi-am ieşit împreună
pixelii
luna plină pe fiecare mormânt fără cruce
noaptea de februarie
iarna
cădeau stele
femeile mâncau boabe de porumb fierte
şi beau poşircă de prune

în păcala făgeţelului
pe valea vezii la deal dincoace de piteşti
începuse colectivizarea!

# S-au întâmplat la Centrul Cultural Pitești

■ **6 august:** Spectacolul de muzică folk-hop, sub genericul „Fratele August”, susţinut de Trupa *All The Jezebels*. Organizator: Centrul Cultural Pitești. Coordonator: muzeograf Octavian Dărmănescu.

■ **7 august:** Proiectul cultural-educativ, sub genericul „Confluenţe literare”, invitat scriitorul Cezar Mazilu. Organizatori: Centrul Cultural Pitești și Fundaţia Literară Liviu Rebreanu. Coordonator: poeta Allora Albulescu.

■ **8 august:** Spectacolul muzical-literar-artistic sub genericul „Imperfecţiuni”, susţinut de Trupa de Teatru *Robertto*. Organizator: Centrul Cultural Pitești.

■ **13 august:** Clubul literar-artistic „Mona Vâlceanu”, invitată jurnalista Aida Vâlceanu. Organizator: Centrul Cultural Pitești. Coordonator: scriitoarea și editorul Mona Vâlceanu.

■ **14 august:** Dezbaterea interactivă cu tema „Tantrum - criza de opoziţie a copilului”, sustinută de psihologul Natalia Drăgoescu, în cadrul proiectului de dezvoltare personală sub genericul „Personalitatea de la A la Z”. Organizator: Centrul Cultural Pitești. Coordonator: psiholog - clinician Camelia Dragomirescu

■ **16 – 22 august:** Tabăra Naţională de Creaţie Plastică Pitești, Pictură-Grafică, ediţia a V-a. Vernisajul expoziţiei: joi, 22 august, ora 13.00, la Galeria de Artă Metopa. Organizatori: Primăria Municipiului Pitești, prin Centrul Cultural Pitești, și Uniunea Artiștilor Plastici din România-Filiala Pitești. Coordonator: președintele Uniunii Artiștilor Plastici din România-Filiala Pitești, artistul plastic Daniel Preduţ.

■ **20 august:** Expoziţia de pictură sub genericul „Energie, simbol și culoare”, de Andreea Adeline Lazăr. Organizator: Centrul Cultural Pitești. Coordonator: Carmen Elena Salub.

■ **21 august:** Lansarea cărţii „Piatra cerului și a pământului” (Editura Academiei Române), de preot - prof. univ. dr. Ioan Stancu. Organizator: Centrul Cultural Pitești. Coordonator: poeta Denisa Popescu.

■ **22 august:** Cenaclul „Armonii Argeșene”. Organizatori: Centrul Cultural Pitești, Liga Scriitorilor Români-Filiala Argeș și redacţia revistei „Cuvântul Argeșean”.

■ **27 august:** Prelegerea cu tema „Etnogeneza și continuitatea românilor”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Colocviile Municipului Pitești”, invitat conf. univ. dr. Constantin Bărbulescu, decanul Facultăţii de Teologie, Litere, Istorie și Arte din cadrul Universităţii Pitești. Organizator: Centrul Cultural Pitești.

■ **28 august:** Dezbaterea interactivă cu tema „Omul: microcosmos, macrocosmos, făcător de sacru”, susţinută de preot profesor Ioan Stancu, în cadrul proiectului de dezvoltare personală „Viaţa merge înainte”, coordonat de poeta Simona Vasilescu. Organizator: Centrul Cultural Pitești.

■ **29 august:** Lansarea noului număr al revistei-document *Restituiri Pitești* (nr. 3/2019). Organizator: Centrul Cultural Pitești, prin Clubul de Istorie *Armand Călinescu* și redacţia revistei-document *Restituiri Pitești*.

■ **31 august:** Spectacol literar-muzical dedicat Zilei Limbii Române. * Recital de poezie susţinut de actorul Constantin Cotimanis. * Recital de muzică folk susţinut de Ducu Bertzi, Tiberiu Hărăguș și Grupul Folk P620. Organizator: Primăria Municipiului Pitești, prin Centrul Cultural Pitești. Locul desfășurării: Filarmonica Pitești. Coordonator: Carmen Elena Salub.

**APARIŢII EDITORIALE:** revista lunară de literatură *Cafeneaua literară* (nr. 8/2019), revista lunară de cultură *Argeș* (nr. 8/2019), publicaţia lunară *Informaţia Piteștenilor*.

**Cafeneaua literară**

Revistă lunară editată de **Centrul Cultural Piteşti** sub egida **Consiliului Local Piteşti** şi a **Primăriei municipiului Piteşti**

**Fondată în ianuarie 2003**

**REDACŢIA**

**Director:** Virgil DIACONU
**Redactor-şef:** Marian BARBU
**Redactori:**
Lucian COSTACHE
Ion PANTILIE
Denisa POPESCU
Liliana RUS
Florian STANCIU
**Corespondenţi:**
Elisabeta BOŢAN (Spania)

**Culegere:**
Ioana NACIU

**Corectură:**
Lucian PÂRVULESCU

**Tehnoredactare:**
Simona FUSARU

**Prezentare artistică:**
Virgil DIACONU

**ADRESA REDACŢIEI:**

**Centrul Cultural Piteşti,**
***Cafeneaua literară,***
strada Craiovei nr. 2, bl. G 1, sc. C, et. I, Casa Cărţii, 110013, Piteşti
Tel./fax: 0248/216348

**http://**www.centrul-cultural-pitesti.ro

**Cont:** 50104122256, Trezoreria Piteşti
**ISSN:** 1583-5847

**Responsabilitatea** asupra conţinutului textelor revine autorilor, conform legii. Autorii pot avea şi alte opinii decât ale redacţiei.

**Manuscrisele** primite la redacţie nu se înapoiază.

**Tiparul** executat la S.C. Tiparg S.A., tel.: 0248/221.348, e-mail: office@tiparg.ro.

**Revista nu publică decât texte originale, deci care nu au mai apărut în alte publicaţii.**

# Pisania Bisericii vechi din Moldoveni

Biserica veche din Moldoveni, comuna Islaz, Teleorman, cu hramurile „Sfântul Ioan Botezătorul” și „Sfântul Nicolae”, a fost târnosită în anul 1837. În timp, sub păstorirea preoţilor parohi Radu Ciubuceanu şi Constantin Cazangiu, biserica a fost reparată şi renovată în anii 1886 şi 1927. În anul 1940, biserica avea cor bisericesc şi bibliotecă parohială cu 120 de volume şi 53 de cititori.

Biserica este astăzi într-o stare avansată de degradare... Asociaţia nonprofit „FIII SATULUI MOLDOVENI, TELEORMAN” are însă acest gând nobil: să adune fondurile băneşti şi autorizaţiile necesare pentru renovarea acestui important monument cultural-istoric local şi naţional. Doamne ajută!

## Pisania



ACEASTĂ SF/ÂNTĂ/; Ș/I/ DUMNEZEEASCĂ BISERICĂ; CESĂ PRĂZNUEȘTE HRAMU// SFÂNTU: IOAN: ȘI, SFÂNTU; NICOLAE; SAU FĂCUT; DE; D:IA...(nume șters) VORNIC//; PROPRIETARUL; ACEȘTII; MOȘII; MOLDOVENII//DE: (nume șters): IDE; (nume șters) FIIND; DELA; ÎNCEPUTUL; ZIDIRII PĂNĂ LA: SĂVĂRȘIRUL: ZUGRAV//ELI; DE PITAR IVANCEA NICOL...SCU: ȘI DE; PETRE; APOSTOL: ȘI// DE /NINCIU?/; ÎMPREUNĂ ȘI; CU LĂCUITORII: ACESTUI: SAT: POPA RADU//_IASMALA_K; POPA ANDREI ZARAF; STANCIU IVĂNUȘ; GEORGE NEDELEA; BADEA KELU (CHELU)//NIȚĂ KELU: ENE TRICĂ; DICĂ G__RĂACI; RADU STROE:MĂRIN RINRAC; NICOLAE RAV// MNSTEA NEBUNU; RADU NEBUNU: OPREA ...IVAN LUPU; PETCU LUPU, DINU// KANAMISIL; DUMITRU TRINCĂ:ION TRINCĂ; STANCU KELU; STANICĂ DICĂ; ION GU//ȘTERU; STOIAN NEBUNU; TUDOR NEDELEA, PO_TRU GRUEA: RADU RAGABEJA://STANCU BAȚAGUI; ȘISAU ZIDIT ÎN LEAT 1837; ȘISAU ZUGRĂVIT ÎN//ZILELE (PREANĂLȚATULUI D.D....cuvinte șterse)// 1845, IULIE, 1_ SAU SĂVĂR/ȘIT/; DE ZUGRĂVIT:

**Transliterare de**
**Lucreția PICUI**

**Legendă**
( ) – nota mea
// - sfârșit de rând
/ ... /- litere presupus
_ litere lipsă



**Pictură din interiorul Bisericii vechi din Moldoveni.**